

4.2 Transformació del paisatge

La fotografia és una imatge d'un instant concret, materialitza una connexió física directa amb un moment passat. Aleshores, el valor de la fotografia és doble: el paisatge fotografiat ens concerneix fortament ja que ha desaparegut o està desapareixent. (Boada, 2002)

La fotografia és l'element clau d'aquest apartat, en què es pretén fer una aproximació qualitativa del paisatge i testimoniar els canvis que ha patit. És utilitzada aquí com a eina de treball capaç de relacionar l'espai amb el temps, i ofereix així una àmplia mostra d'instants paisatgístics.

La tècnica de l'anàlisi diacrònic, descrita i emprada a l'obra de Boada (2002), és la utilitzada per detectar el canvi temporal del paisatge. Es tracta d'un mètode constituït a partir de la repetició en l'actualitat de fotografies antigues sobre un mateix lloc i, com molt bé apunta, es basa en la disponibilitat de fonts documentals d'arxius fotogràfics. En aquest cas no ha resultat una recopilació gaire extensa, ja que *la càmera fotogràfica al Pallars va arribar molt tard*, com diu Marugan (responsable de l'arxiu històric comarcal de Sort).

Taula 4.25. Informació descriptiva de les fonts fotogràfiques

#	Nucli	Tipus	Passat (1950-70)			Present (2009)		
			Data ¹	Color	Font	Data	Color	Font
1	Besan (aïllat)	Casa (Borda)	1950	B/N	Obiols (97)	Maig 09	Colors	Pròpia
2	Ainet de B.	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
3	Alins	Paisatge	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
4	Àreu	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
5	Àreu	Segant	1950	B/N	Arx. Com.	Abril 09	Color	Pròpia
6	Norís	Retrat	1969	B/N	Arx. Com.	Abril 09	Color	Pròpia
7	Burg	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
8	Farrera	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
9	Montesclado	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Abril 09	Color	Pròpia
10	Glorieta	Poble	1950	B/N	Obiols (97)	Maig 09	Color	Pròpia

Font: Elaboració pròpia

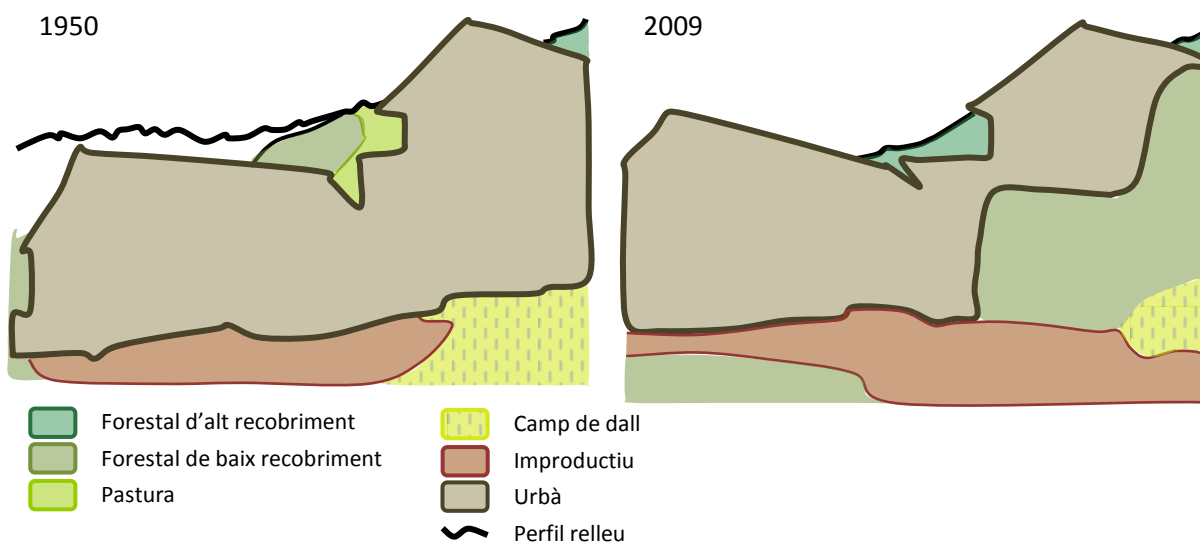
¹ Cal fer esment de la principal limitació que s'ha tingut en aquest aspecte, i és l'ambigüitat de l'any de les captures. La publicació d'Oliver (1997), d'on s'han extret la major part de fotografies no en citava any, i malgrat que constaven catalogades de l'any 1950 a la classificació de l'Arxiu Comarcal, algunes d'elles havien estat capturades abans de la guerra, segons asseguraven els propis veïns del poble en qüestió. Aquestes fotografies han estat descartades, però cal tenir present aquest possible error en la classificació de la resta de fotografies.

Responent als criteris de selecció, les escasses fonts fotogràfiques que s'han obtingut han estat les que han definit quins serien els punts d'anàlisi i observació. De manera que en aquest apartat s'analiza el canvi en el paisatge, tant humà com natural, des d'una percepció més pròxima als nuclis de població. La informació descriptiva de cada font fotogràfica es resumeix a la **taula 4.25**.

Així doncs, es representen 9 nuclis amb els paisatges respectius, en base a 10 fotografies antigues. S'han delimitat i acolorit les diferents cobertes, classificades segons una llegenda el màxim semblant possible a la llegenda de l'apartat anterior 4.2, per no desvincular tots dos anàlisis sinó crear continuïtat. Únicament s'han diferenciat els camps de dall separatament dels camps agrícoles per la importància significativa d'aquest ús en concret. A més, s'ha procurat enriquir l'anàlisi de canvi paisatgístic amb informació referent al tipus de vegetació sempre que el detall de la imatge ho ha permès. L'anàlisi conclou amb una interpretació dels canvis en cada imatge, i una síntesi final comuna en tots els casos estudiats.

Per últim, fer èmfasi en la qüestió interpretativa de les fotografies. La imatge no aporta informació fins que és "llegida" i interpretada, i aquesta és la part menys objectiva de la tasca, no per desvinculació de la realitat, sinó per tenir resultats personals i probablement diferents segons els coneixements i capacitats de l'interpretador. A continuació, doncs, es mostra la interpretació pròpia i personal de les transformacions que ha sofert el paisatge des de mitjans del segle passat fins ara, i al final de l'apartat es recullen les fotografies analitzades.

4.3.1 Borda Felip (Besan)

Interpretació dels canvis:

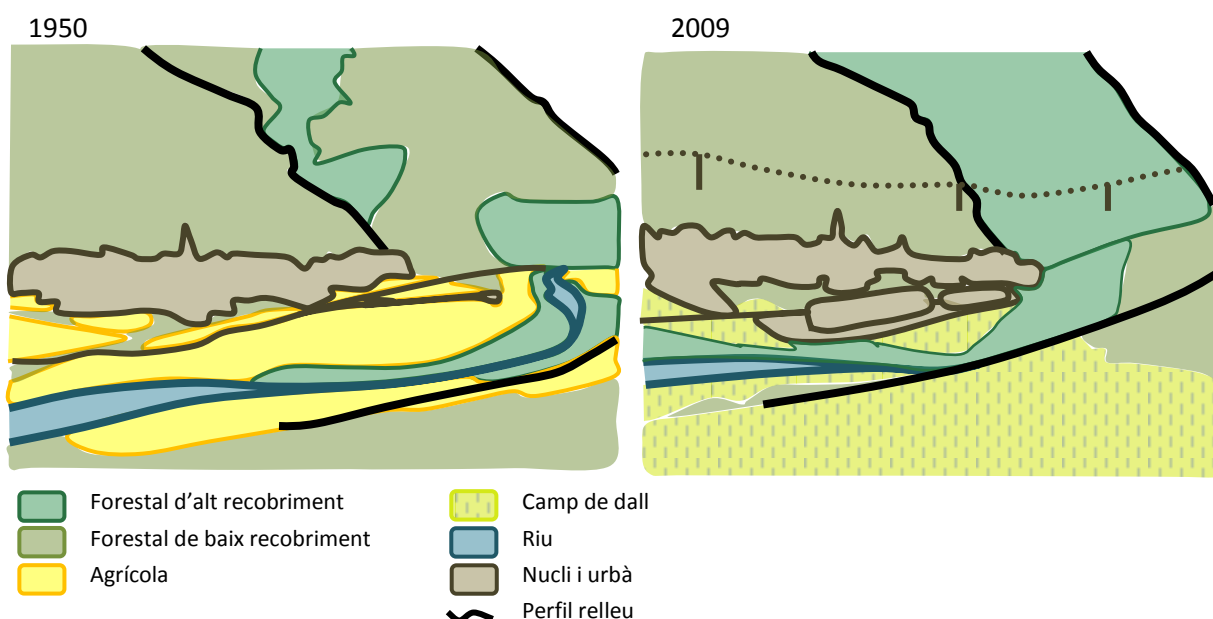
La Borda Felip presenta poques variacions en el seu entorn més pròxim, i l'estructura general segueix sent la mateixa que als anys 50 sense haver modificat gaire elements, però sí certes funcions.

- La desaparició d'estructures i elements tradicionalment lligats a l'activitat ramadera (com, per exemple, el cas de l'antic corral, ara convertit en garatge) o altres tipus d'activitats pròpies de la vida rural (com la caseta abans utilitzada en activitats de molineig), testimonien un abandó parcial o disminució de l'activitat ramadera. Un exemple n'és l'abandonament de la cria de

porcs, que abans guardaven a l'esmentat corral. I el creixement d'arbres a l'interior del jardí es podria interpretar també com un parcial canvi en la funcionalitat d'aquest espai, que passa de pati (gallines, conills, etc) a jardí (molt més estètic i vegetat).

- L'ampliació de l'esplanada destinada a l'estacionament, càrrega i maniobrabilitat de vehicles, així com el nombre d'automòbils i tractors estacionats, resta terreny als camps que envolten la borda. Aquest canvi materialitza la transformació dels hàbits quotidians en favor dels vehicles motoritzats, i l'augment de la seva presència en la vida rural i els treballs al camp.
- El **bosc de muntanya**, al darrere, ha crescut i s'ha densificat en especial la zona aclarida. Això pren significat en l'evolució del paisatge com a resultat de l'abandó de les activitats d'explotació de fusta que abans hi tenien lloc, així com la pèrdua d'espais de pastura per reducció de la pressió de l'activitat ramadera en general.

4.3.2 Ainet de Besan

Interpretació dels canvis:

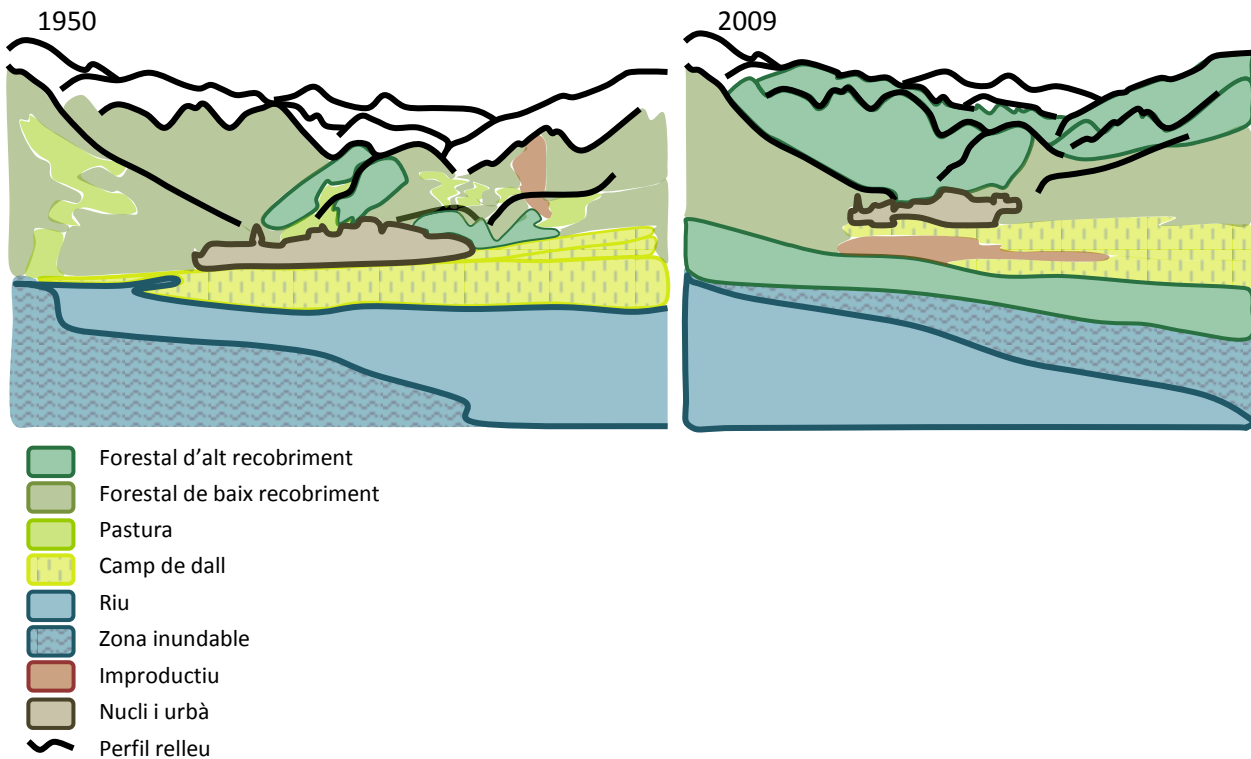
La variació del paisatge aquí és força visible, malgrat que alguns elements (com la continuïtat del riu o la carretera) o el propi relleu en les dues imatges presenten diferències, ja que no han estat preses des del mateix angle exactament, degut a limitacions del terreny i visibilitat obstaculitzada per la proliferació d'arbres en zones abans desembarassades. Els principals canvis es centren en:

- La nova renglera de **vivendes** (les anomenades *cases blanques*) no correspon a un creixement de població sinó a un desplaçament urbà forçat per antics desprendiments de rocs caiguts del *Roc del Campanar*, la muntanya que aixopluga l'antic poble sota seu. Així s'exemplifica la vulnerabilitat del poble de muntanya davant dels fenòmens naturals als que es troba exposat, i el condicionament que aquests representen sobre la seva ubicació, activitat o adaptació.
- La massa arbrada i arbustiva avança cap al poble en detriment, sobretot, de la gran extensió de camps de conreu que hi havia abans als voltants del nucli. Aquest descens del nivell del bosc i apropament al poble és un clar signe de l'abandó del camp, el qual evoluciona cap a estadis intermedis de successió previs al bosc pròpiament dit, com és l'estrat arbustiu o indicis d'arbori

poc densificat. El canvi de la composició vegetal és resumible en:

- Els camps de conreu abans de secà (cereals) ara s'han convertit en camps de dall (i ocasionalment pastura), amb la finalitat única d'alimentar el bestiar.
- La muntanya no ha variat el bosc d'alzina carrasca (*Quercus ilex ssp. ballota*), però sí que n'ha augmentat el recobriment. La maduració del bosc es podria explicar per l'abandonament d'activitats d'explotació forestal, degut al canvi energètic i substitució de la fusta per altres combustibles i noves fonts d'energia (generalització de l'electricitat).
- El bosc de ribera, abans esqüet i format essencialment per pollancre (*Populus nigra*), ara presenta un major espessor, riquesa i diversitat d'espècies, com ara la noguera (*Juglans regia*), el salze (*Salix sp.*) o el vern (*Alnus glutinosa*) a part del pollancre, que segueix essent el protagonista.
- L'arribada de l'electricitat, observable en la línia elèctrica que apareix a la fotografia actual, significa tot un canvi energètic i tecnològic que modifica notablement les fonts d'energia i els hàbits de vida quotidians i, per tant, significa un canvi en els estils de vida dins i fora dels habitatges. És causa directa del canvi energètic que ha suposat la reforestació del bosc.

4.3.3 Alins

Interpretació dels canvis:

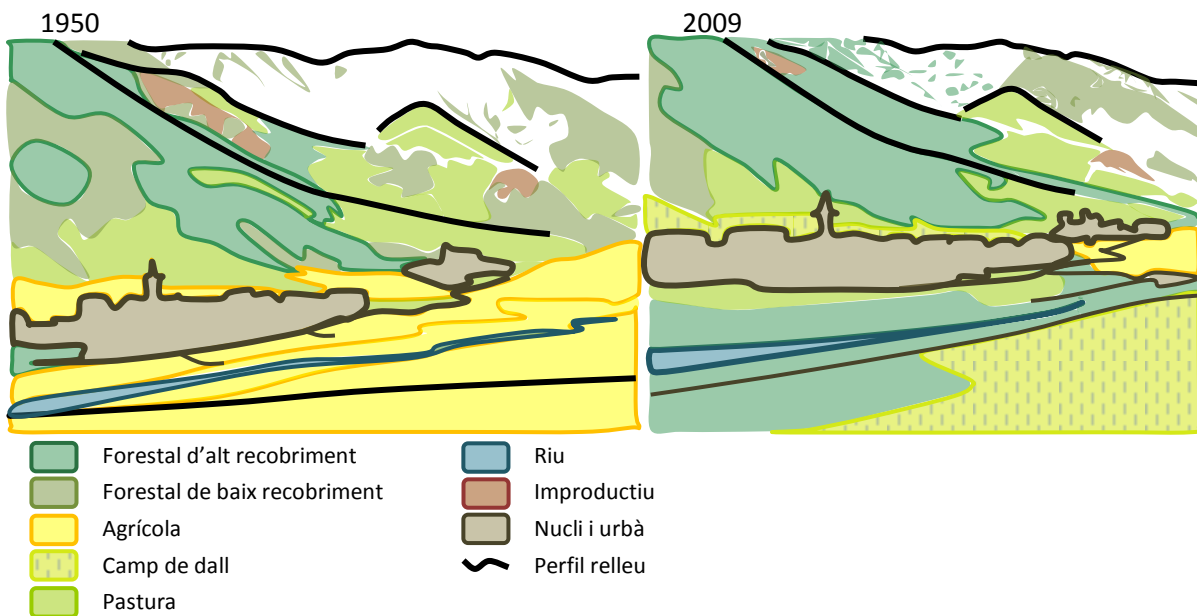
La transformació d'aquest paisatge és notable i manifesta especialment a les proximitats del riu, motiu pel qual s'ha hagut de prendre la fotografia des d'un punt diferent al de 1950 a l'haver crescut rengleres d'arbres que n'obstaculitzen la visió. Les zones de la imatge ocultes s'han contrarestat amb altres angles de visió per a poder delimitar les cobertes. Els principals canvis es poden resumir en:

- El canvi de la **llera i curs del riu** és degut a la riuada de 1982 que va alterar notablement l'entorn

riberal i va malmetre els camps de la vora (segons fonts orals, i entre molts altres danys materials i alguns d'humans). Això mostra la duresa i vulnerabilitat de la vida al camp, i la fràgil subsistència de les activitats primàries condicionada per fenòmens naturals com són, en aquest cas, les grans avingudes i desbordaments del riu.

- El **bosc de ribera** era inexistent en la imatge antiga (almenys en una de les lleres), on es veu el llit del riu retallat i bruscamment delimitat pel camp de dall. Només un grup de pollanques (*Populus nigra*) feia acte de presència a la llunyania i un individu aïllat en primer pla. Actualment, al disminuir la intensitat de cultiu, el riu presenta un espai de transició previ al bosc de ribera categoritzat a la llegenda com a zona inundable, en què l'exposició a crescudes no permet l'estabilització de la vegetació riberal. El bosc de ribera pròpiament dit comença amb la primera línia d'arbres, format en aquest cas principalment per verns (*Alnus glutinosa*) i salzes (*Salix sp.*). D'aquests últims, a partir de la forma de les branques molt ramificades es pot saber que ha estat en algun moment explotat per extreure'n vímet, però ara ja no.
- El **bosc de muntanya** s'homogeneïtza i augmenta densitat, perdent el mosaic agro-forestal pràcticament en la seva totalitat, alhora que avança i s'apropa al poble:
 - A la muntanya de l'esquerra de la imatge es veu com la pineda de pi roig (*Pinus sylvestris*) avança muntanya avall fins colonitzar el camp de pastura, el qual es troba en un estadi de successió dominat per l'estrat arbustiu i arbori de baixa densitat. Aquest fet es deu a l'abandonament de la pastura en aquest camp, reflex de la disminució de l'activitat ramadera en una major escala.
 - Al conjunt de muntanyes centrals més pròximes al nucli, l'alzinar (abans esclarissat) creix, colonitza les pastures i madura. El motiu del seu creixement recau en bona mesura al canvi energètic, en que es deixa d'explotar la fusta d'aquests boscos per l'arribada de l'electricitat i de nous combustibles, i el bosc (alzinar probablement de rebrotada) augmenta la biomassa.
 - La filera de muntanyes posteriors presenten bosc de pi negre (*Pinus mugo*), i no s'aprecia massa canvi.
- Els **camps de pastura** de més difícil accés i més complicats de treballar (com, per exemple, en zones de fort pendent o gran rocositat), s'han acabat abandonant i desapareixent, i han estat colonitzats pel bosc, com a conseqüència de la disminució de l'activitat ramadera al poble. Els camps de dall del costat del riu són de fàcil accés i més senzills de treballar, i aquests s'han mantingut encara que s'observa una disminució de la superfície treballada i fragmentació dels mateixos, i la presència de més zones desaprovechades.
- El **nucli de població** sembla haver-se mantingut força similar, malgrat la mala visibilitat. Algunes cases velles han estat reformades, i algunes s'han construït noves damunt les runes d'altres més degradades.

4.3.4 Àreu

Interpretació dels canvis:

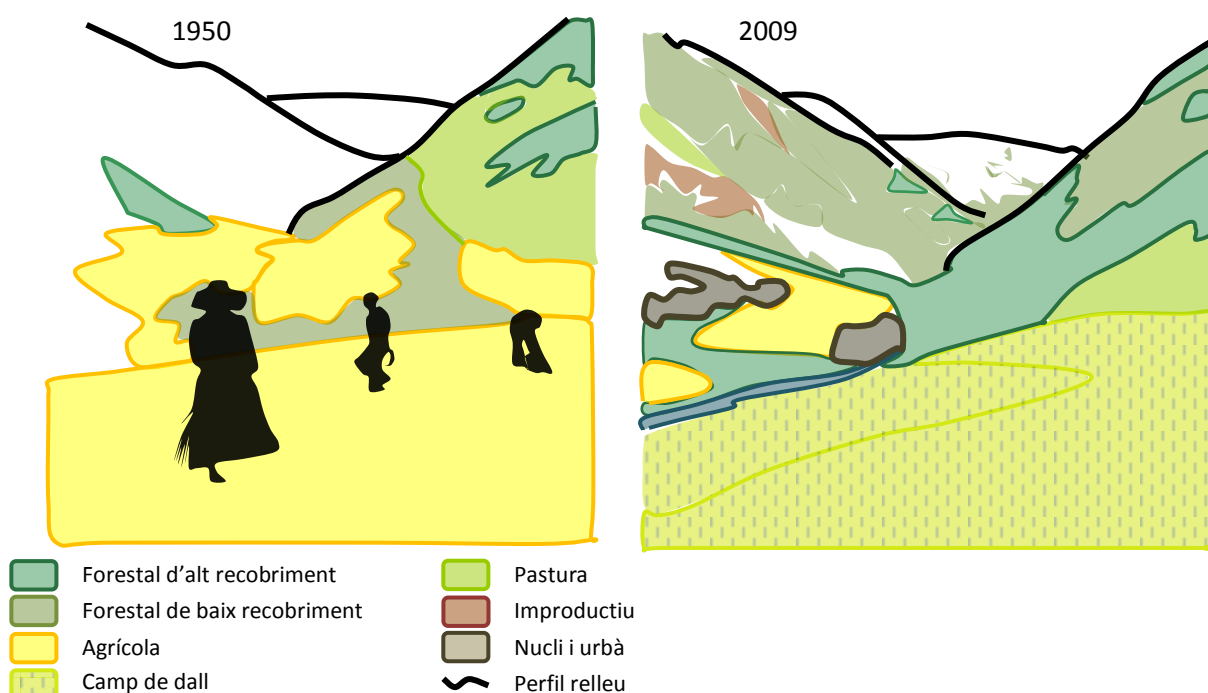
Un dels canvis més vistosos en aquesta imatge pot ser degut a la diferència estacional en la presa de la fotografia, més estival al 1950 que en l'actual si ens guiem per la superfície nevada i coberta foliar dels arbres (a l'estiu tots presenten fulles, caducs i perennes). A banda d'això, les principals transformacions del paisatge s'agrupen en:

- El **bosc de ribera** abans era pràcticament inexistent, donat que els camps de conreu cobrien la plana fins pràcticament el límit de la llera del riu sense donar peu al creixement de vegetació riberal, més que algun arbre puntual. Actualment el bosc de ribera ha crescut i proliferat al llarg del curs del riu, fenomen causat principalment per la disminució de la pressió agrícola a les vores, i es troba format, a trets generals, per pollancre (*Populus nigra*) i verns (*Alnus glutinosa*) principalment, amb presència de cirerer de bosc (*Prunus avium*).
- El **bosc de muntanya** creix en amplada i densitat, no obstant l'apropament al poble és poc apreciable ja que no colonitza gaire extensió de camps ni pastures perifèriques al poble.
- La muntanya davantera mostra un creixement del bosc on abans hi havia matollar i baix recobriment, malgrat l'arduïtat i pedregositat del terreny. En aquesta àrea, la comunitat vegetal dominant és la roureda (*Quercus ind.*) amb bedoll (*Betula pendula*). No obstant, presenta una major pluralitat d'espècies arbòries a la part baixa tocant al poble, i a la part alta s'hi comencen a intercalar individus de pi roig els quals esdevenen bosc en cotes immediatament superiors a la roureda.
- Les muntanyes més llunyanes augmenten també el seu recobriment forestal, amb boscos de pi negre (*Pinus mugo*) i avets (*Avies alba*), amb continuïtat a l'esquerra de la imatge però en clapes al centre i dreta de la imatge. Tot i així, aquestes clapes de bosc són més grans i denses que les dels anys 50 i apareixen amb major freqüència, cosa que confirma el creixement del bosc subalpí.
- Els **camp de pastura** en general s'han mantingut força, almenys els més propers al poble, encara que s'observa una lleu reducció o desaparició d'algun d'ells. Aquesta és una mostra de la

conservació (o menor disminució) de la ramaderia en aquest poble, que conserva l'essència ramadera més que la resta. Val a dir, però, que algunes (poques) de les aquí considerades pastures corresponen a prats alpins, els quals no poden ser colonitzats per bosc encara que deixin de ser pasturats, degut a les condicions climàtiques i topogràfiques; no obstant tot apunta a que són, encara avui, prats pasturats.

- Els **camp de conreu** de secà abans s'estenien per tota la plana, amb conreus de cereals (camp de blat (*Triticum sp.*) en primer pla). Ara, però, la gran majoria d'aquests camps han esdevingut camps de dall, dedicats a l'aliment del bestiar; a més que han retrocedit alguns d'ells per l'augment del bosc de ribera i zona desaprofitada.
- El **nucli** no ha patit grans canvis, a banda de la construcció de nous apartaments i l'asfalt de la carretera, reconversió de l'espai en pàrquing i aparició de serveis com càmping i piscina.

4.3.5 Àreu (Segant)

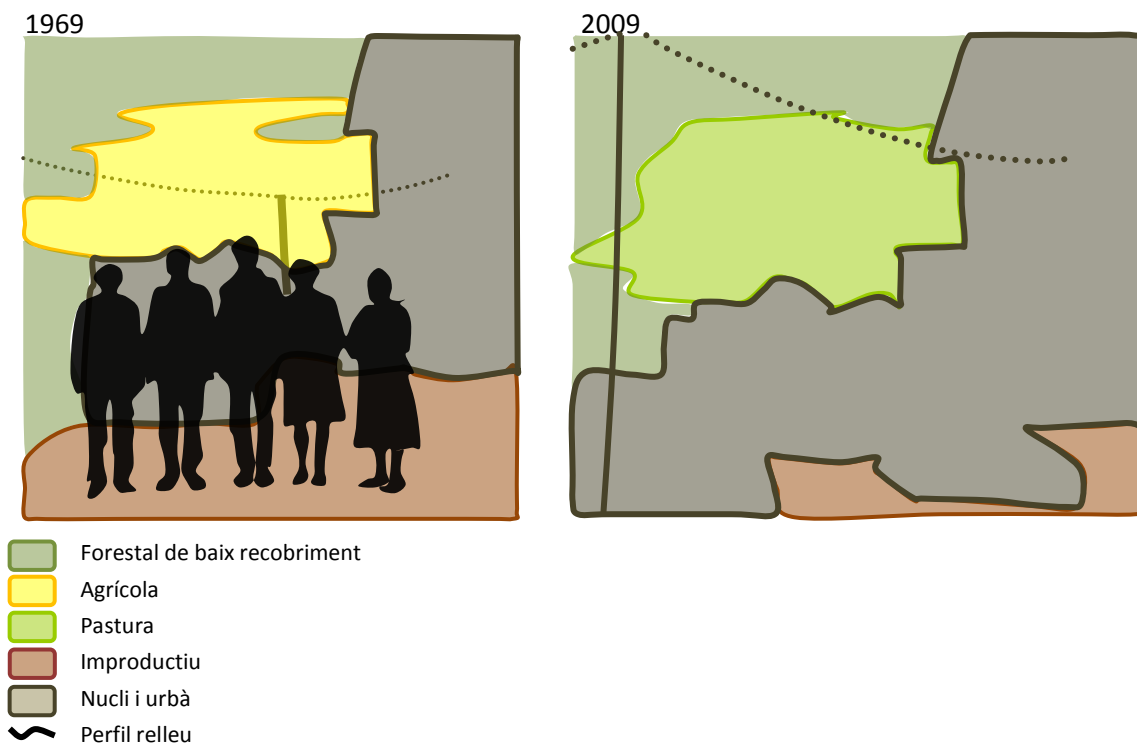
Interpretació dels canvis:

Aquesta imatge mostra la vessant est d'Àreu, on s'exemplifica de manera clara i evident el mosaic agroforestal, i amb un valor afegit de caràcter social com és el testimoni dels tres veïns segant. Una limitació evident és l'escassa visibilitat a l'esquerra i zones més llunyanes de la imatge, que impedeix diferenciar els elements del paisatge. Pel que fa a la resta, els canvis més notables apunten a:

- Els **camp de conreu** ocupaven als anys 50 pràcticament la totalitat de la plana i la part inferior del vessant, dedicats la gran majoria d'ells a conreus de secà i en concret als cereals (entre els quals hi ha camps de blat (*Triticum sp.*) i, en primer pla, la sega d'un camp de civada (*Avena sativa*)). Actualment, però, tota aquesta extensió s'ha vist reduïda i en gran part substituïda pel bosc i per camps de dall, i amb presència arbòria puntual de nogueres (*Juglans regia*), bedolls (*Betula pendula*) i aranyoners (*Prunus spinosa*) entre altres.

- El **bosc de muntanya** (a la dreta de la foto) abans estava molt fragmentat i esclarissat, probablement per pastures o pel propi pendent o rocositat en certs trams de la muntanya que afavoria un creixement molt més arbustiu que no pas arbori. Ara, aquest bosc (roureda) ha crescut i ha colonitzat bona part de la superfície agrícola tant al vessant com a la plana, i la part arbustiva s'ha mantingut en el mateix estrat però ha augmentat maduresa i frondositat. En aquesta vessant, doncs, és innegable l'apropament del bosc al nucli urbà.
- La part ennegrida a l'esquerra de l'antiga imatge no permet comparar amb la muntanya on ara s'hi veu, per sobre la roca improductiva, un petit prat alpí, i landes de bàlec o *escobes* (*Genista balansae*), aquestes últimes com a estadi de successió intermedi previ a la roureda.

4.3.6 Norís

Interpretació dels canvis:

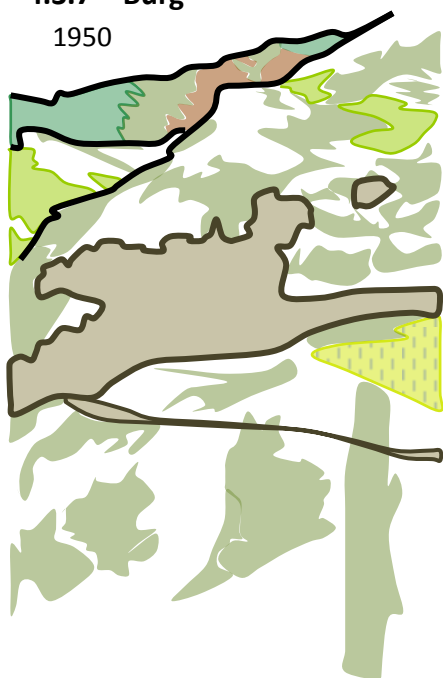
El canvi paisatgístic aquí ha estat massa gran, atès que al ser la fotografia de 1950 un retrat familiar l'àmbit de paisatge que engloba la imatge no és massa extens i perd protagonisme a causa dels veïns retratats. Aquesta circumstància, no obstant, atribueix a la imatge un valor social afegit.

- Els petits **campes de conreu** de secà (cereals, possiblement blat (*Triticum sp.*) i civada (*Avena Sativa*)) que remunten la muntanya actualment estan abandonats (però pràcticament intactes), o serveixen de pastura al ramat d'ovelles que guarda un estable del poble. Mostra l'abandó del camp causat en aquest cas pel despoblament massiu que ha viscut el poble.
- La **vegetació** arbustiva que envolta els camps i cobreix la muntanya ha proliferat tímidament, ja que la forta pendent i important pedregositat que presenta en limita el creixement. Els sanguinyols (*Cornus sanguinea*) i les corneres (*Amelanchier ovalis*) que componen el matollar del roquissar han anat guanyant terreny i mida, al no haver-hi pertorbació humana.

- El **poble** s'ha mantingut pràcticament intacte, a excepció d'un tímid procés d'urbanització i petites alteracions, com ara l'enrunament d'una casa (esquerra) i la reforma de dues més (apreciable per les teules de pissarra gallega i no autòctona). Un altre canvi urbà (no explícit a la fotografia) és l'asfalt de l'esplanada d'aparcament a l'entrada del poble que n'ha fet desaparèixer l'arbust de la imatge antiga, així com les noves línies de llum i telèfon.
- Els **veïns** retratats són 5 membres d'una mateixa família (pare, mare, germans i padrina), que vivien tots ells dins una mateixa casa, i serveixen d'exemple del tipus de llars tri-generacionals. El noi del centre és un dels 2 últims habitants que queden actualment al poble.

4.3.7 Burg

1950

2009

- Forestal d'alt recobriment
- Forestal de baix recobriment
- Pastura
- Camp de dall
- Improductiu
- Nucli i urbà
- Perfil relleu

Interpretació dels canvis:

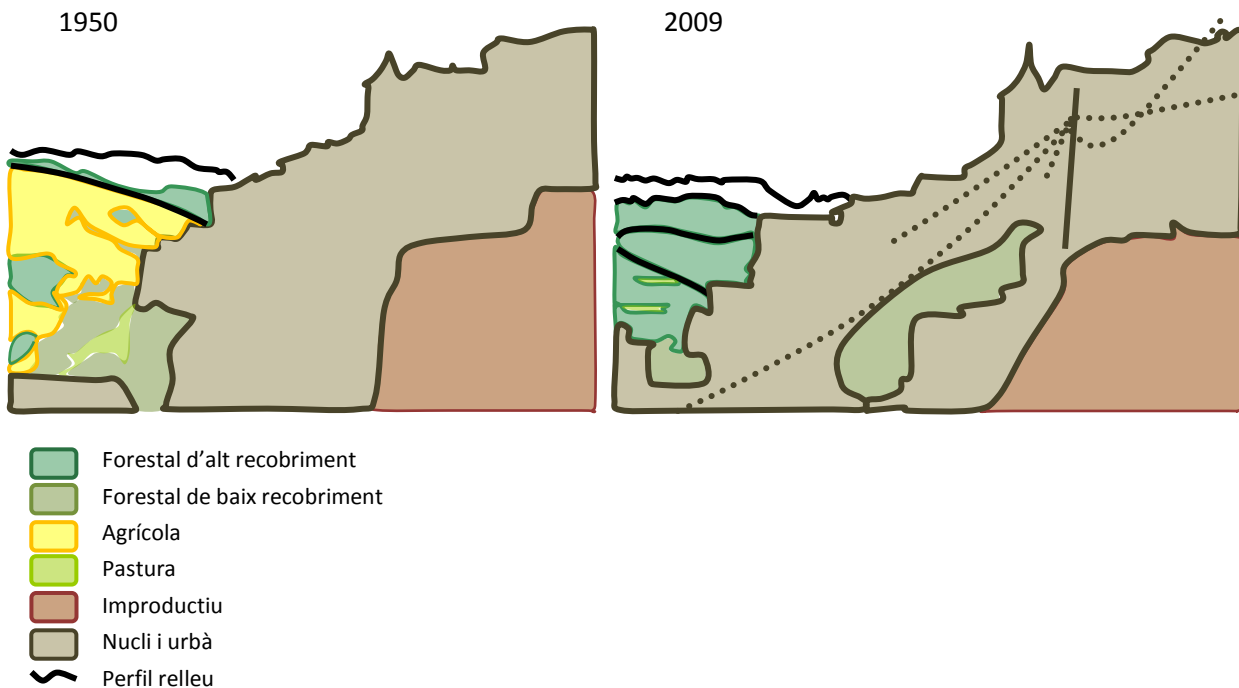
En el cas de Burg no s'aprecia un canvi gaire significatiu, no obstant cal considerar limitacions com la baixa qualitat de la foto antiga o el creixement d'arbres en l'actual que n'obstaculitzen una visió nítida, així com l'angle de presa que difereix entre ambdós casos. Els canvis del paisatge es poden resumir en:

- El **nucli** no presenta grans variacions, a banda d'alguna casa derruïda i alguna de nova o reformada, i la conversió de l'antic camí de terra en carretera asfaltada que en facilita la mobilitat.
- El **bosc de muntanya** és escàs, degut al fort pendent i rocós, no obstant se n'aprecia una certa maduració i increment de densitat, alhora que avança cap al poble; a les muntanyes veïnes el bosc ha colonitzat també les pastures i les clarianes. I això és conseqüència, no només de la

disminució de l'activitat ramadera sinó també de l'abandó de l'explotació del bosc. A l'antic talús de la carretera on la vegetació era abans escassa, actualment s'hi troba un bosquet càdtic i desordenat de pollancre (*Populus nigra*) i altres espècies diverses, que apunta més a bosc riberal que no pas de muntanya, donat el microclima i caràcter torrencial del relleu.

- Les **pastures** algunes es redueixen, però al continuar l'activitat ramadera moltes d'elles es mantenen (a favor de les més planeres i dòcils de treballar), encara que escalonades per la muntanya. Algunes sembla que apareixen, però la limitada qualitat de la imatge antiga no permet afirmar-ho amb certesa.

4.3.8 Farrera

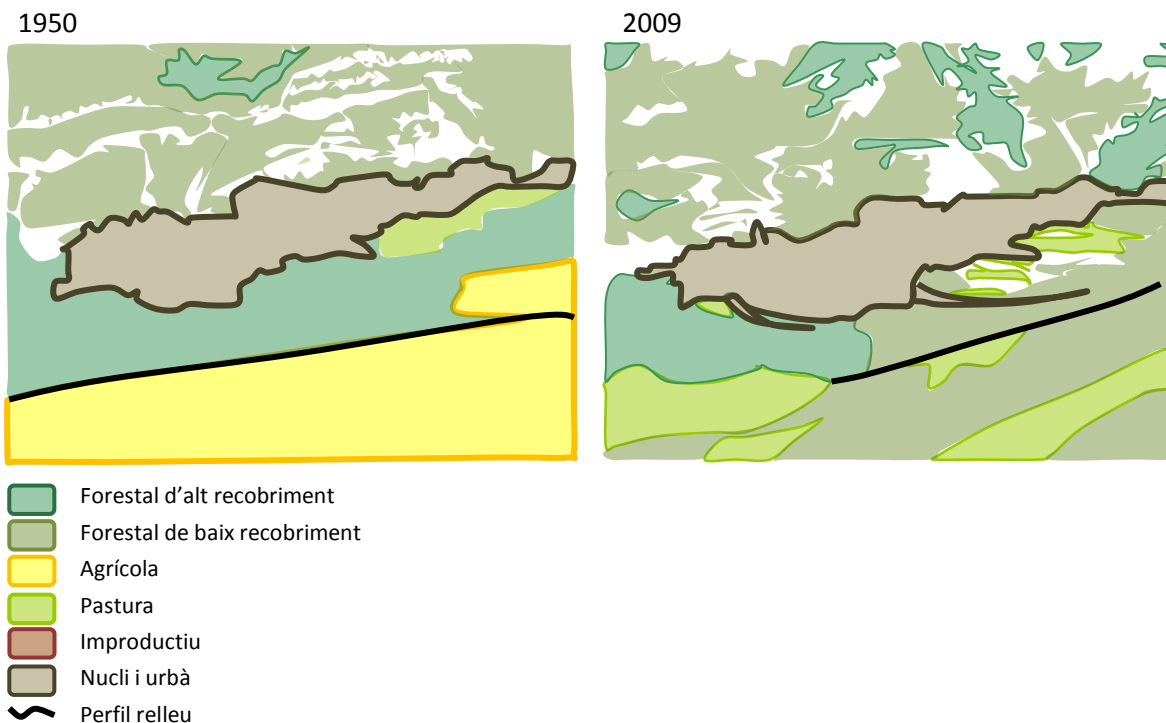
Interpretació dels canvis:

En el cas de Farrera, la transformació és en realitat molt més profunda del que pugui semblar a la imatge, ja que entre una i altra fotografia el poble ha renovat la totalitat de la seva població. Les principals modificacions al paisatge són:

- El **bosc de muntanya** ha crescut fins colonitzar per complet tota la superfície de la muntanya, abans abarrotada de conreus. Es veu al 1950 alguna taca de bosc entre els conreus, probablement en zones de massa pendent o camps que ja aleshores s'havien començat a abandonar, i a partir de la qual el bosc ha proliferat fins estendre's completament per la muntanya, i madurar. Es deu en part també a l'abandonament d'activitats silvícoles que explotaven la fusta dels boscos i els mantenien controlats.
- Els **campes de conreu** de secà (cereals) han desaparegut del tot a l'esquerra de la imatge, han estat desplaçats pel bosc al veure's reduïda l'activitat primària, i els pocs que han quedat s'han convertit a pastures o camps de dall. Aquí s'evidencia l'abandonament absolut de les terres, que deixen de ser treballades (algunes adoptades per pagesos de pobles veïns), i la conseqüent pèrdua de diversitat de tipologies de camps.

- El **nucli** fotografiat manté la mateixa estructura, però s'evidencien algunes reformes i noves construccions que indiquen un no abandonament del poble. L'asfalt de la carretera i electrificació amb noves línies de llum i telèfon es mostren símptomes de nous estils de vida, amb una millor mobilitat i facilitat de comunicacions que al 1950 no gaudien, una modernització facilitada per l'accessibilitat al poble de vehicles de motor.

4.3.9 Montesclado

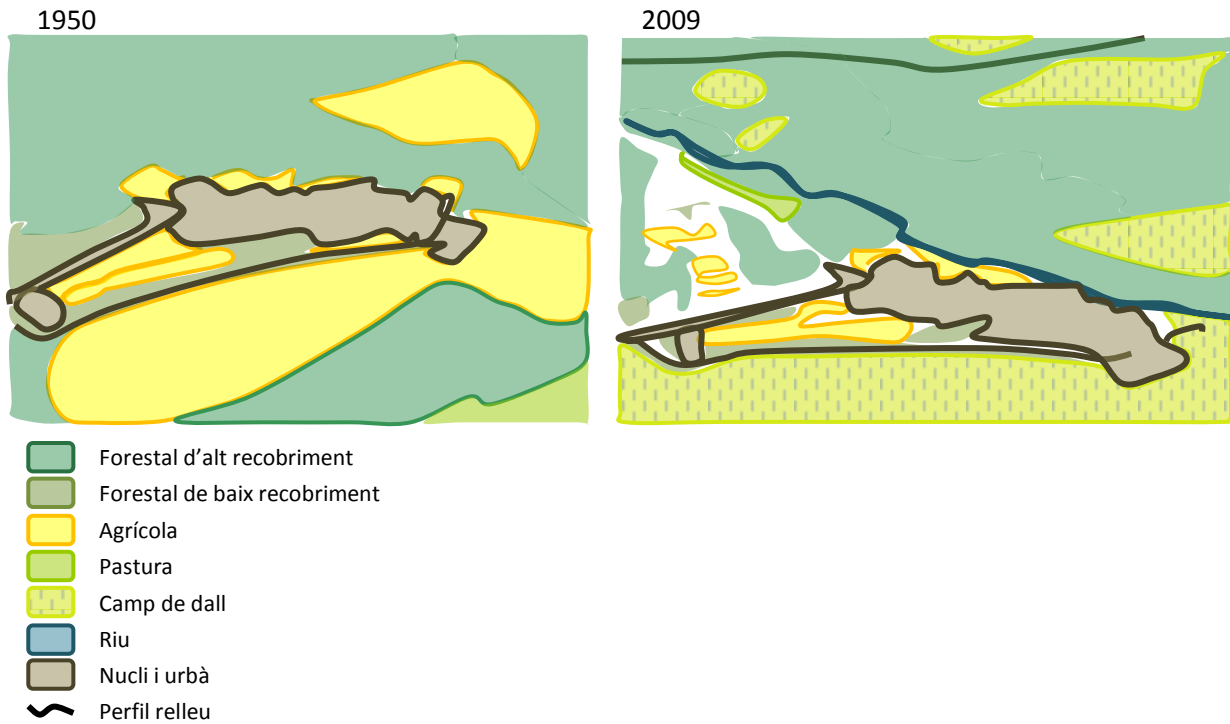

Interpretació dels canvis:

En aquest cas, la única limitació remarcable és la poca nitidesa de la imatge antiga. Es pot dir que la transformació del paisatge s'explica amb els següents punts:

- El **bosc de muntanya**, al fons de la imatge, és poc dens per la rocositat i pendent dels cingles, però avança cap al poble a mesura que augmenta la densitat. El forma una espècie de conífera indeterminada (*Pinus ind.*) precedida d'estrat arbustiu. Els conjunt d'arbres més propers són inicis de colonització del bosc cap als camps, descens del seu nivell i apropament al nucli. Es tracta de verns (*Alnus glutinosa*), pollancre (*Populus nigra*), roures (*Quercus ind.*), cirerers (*Prunus avium*) o bàlec (*Genista purgans*), una diversitat important d'espècies arbòries i arbustives altes que formen aquest front colonitzador. Tot això demostra el procés d'abandonament del camp i disminució ramadera que permet el creixement del bosc.
- Al **camp de conreu** de la fotografia de 1950 s'hi conrea blat (*Triticum sp.*), i té una extensió considerable. A l'actualitat, aquest camp té funció de dall o pastura, i està essent colonitzat per bosc. La resta de camps que s'observen, es redueixen en nombre i superfície, i es conserven més els més pròxims al nucli, essent no de conreu sinó de dall.
- El **nucli** s'ha mantingut pràcticament intacte, a banda d'algunes cases o pallers que han estat reformats.

4.3.10 Glorieta

Interpretació dels canvis:

Els elements de paisatge són distingits aquí amb certa dificultat, no tant per la discordança de l'angle en la presa de la fotografia sinó per l'alçada i densitat dels arbres que obstrueixen la vista a la fotografia de 1950. Cal comentar que el poble està deshabitat. Les principals variacions de paisatge són:

- El **bosc** no sembla haver augmentat en extensió ni densitat, encara que el 1950 ja partia d'una situació força avançada. La composició tampoc sembla haver variat gaire, ja que en totes dues imatges hi domina la roureda (*Quercus ind.*) amb algunes clapes de pollancre (*Populus nigra*) que mantenen posició.
- El **bosc de ribera** el formen sobretot pollancre amb presència de cirerer silvestre (*Prunus avium*), i es troba més desenvolupat que als anys 50.
- Els **camp de conreu** antigament eren de secà (cereal) i ben a prop del poble, i ara són tots prats de dall encara que mantenen la mida i situació força similars als d'abans. Aquesta immobilitat del camp i el bosc seria aparentment contradictòria amb la situació de despoblació absoluta del nucli, però s'explica per l'aprofitament d'aquestes terres abandonades per part de pagesos veïns, al ser més dòcils de treballar i de més fàcil accés que moltes altres. Per altra banda, damunt la roca i a l'esquerra de la imatge s'observa el que podrien ser petits horts particulars que abans no hi eren.
- El **nucli** es manté intacte, a excepció d'un petit estable en mal estat que ha acabat enrunat. Pel que fa a la urbanització, la carretera s'asfalta i arriba la xarxa elèctrica, com a elements antròpics modificadors dels hàbits de vida en cas d'estar habitat.

4.3.11 Síntesi

Amb tot, es poden resumir les principals transformacions del paisatge en diverses tendències generalitzables en la majoria de casos.

Per començar, l'estructura general dels **nuclis** s'ha conservat, en major o menor mesura, tot i les reformes i renovacions d'algunes de les antigues edificacions o la creació d'algun bloc d'apartaments en només algun dels nuclis hi són molt presents. Alhora, ha crescut la presència i dependència dels vehicles motoritzats i l'asfalt generalitzat dels accessos als nuclis que en faciliten la mobilitat, a part d'altres mostres d'urbanització com l'enllumenat o l'electricitat en general. Paral·lelament han desaparegut o s'han reconvertit elements i construccions tradicionals més lligades a l'activitat primària (com corrals o pallers), fruit del descens de l'activitat i el canvi o modernització de l'estil de vida en molts d'aquests pobles.

Dos casos diferents testimonien la duresa de la vida i fragilitat de les activitats a la muntanya, a l'estar en constant exposició i vulnerabilitat als **fenòmens naturals adversos**. Un exemple en són els desprendiments de roca que han fet desplaçar Ainet de Besan, o les riudes torrencials que han alterat a Alins els camps que vorejaven el riu.

Pel que fa als **boscors**, si més no, els més pròxims als nuclis i, per tant, els retratats a les fotografies, es pot dir a nivell sintètic que creixen, maduren i guanyen densitat, alhora que es fan més uniformes i descendeixen de nivell mentre s'apropen als nuclis. Creixen, sobretot, els boscors d'alzina a l'haver-se pràcticament abandonat les activitats d'extracció de fusta, fruit del canvi energètic que l'ha substituït per altres fonts d'energia; també ho fan les rouredes i els boscors de coníferes (pi roig, pi negre i avet) a cotes més altes. Maduren i evolucionen els substrats arbustiu i forestal de baix recobriment, al cessar la pressió o pertorbació antròpica (especialment silvicultura i pastura), i passen a estadis de successió superiors, a excepció d'aquells limitats per qüestions topogràfiques; pel mateix motiu també s'uniformitzen al guanyar continuïtat colonitzant les clapes esclarissades. Descendeixen de cota i s'apropen cap als pobles al colonitzar els camps agrícoles que abans els separaven, al ser aquesta l'activitat que més ha retrocedit en el conjunt de la zona.

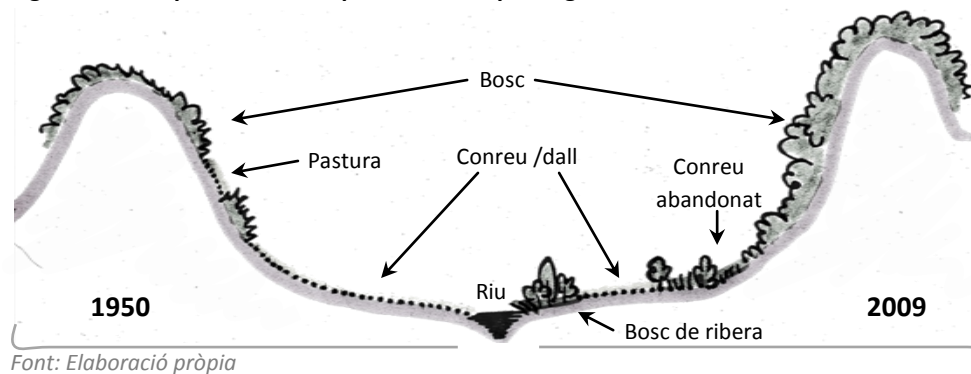
Els **boscors de ribera** han sofert a nivell general un fort creixement, tant en alçada i recobriment com en riquesa i biodiversitat. Abans pràcticament no hi havia vegetació riberal a les fotografies estudiades, al ser absorbida pels camps de conreu els quals aprofitaven la màxima superfície possible fins arribar al límit de la llera. La disminució de la pressió agrícola i de l'àrea d'aprofitament dels camps ha possibilitat la proliferació del bosc de ribera, amb una important funció ecològica, i actualment dominada per pollancre, verns i salzes, acompanyats en ocasions per nogueres i cirerers silvestres.

Respecte als **campors de conreu**, com s'ha dit, han reduït molt la pressió tant en nombre com ocupació (s'estenien entorn del poble). Abans estaven pràcticament tots cultivats amb cereals, però ara molts han estat colonitzats pel bosc en descens, i molts altres han estat reconvertits a prats de dall. D'aquests últims, els que més es mantenen són els més pròxims al poble i de més fàcil treballar.

De la mateixa manera, els **campes de pastura** han estat molts d'ells colonitzats pel bosc, a l'haver disminuït la pressió de l'activitat ramadera sobre les muntanyes, i s'han anat abandonant els més difícils de pasturar. Un segon motiu és la pèrdua de la diversitat de bestiar que abans hi havia, i per tant s'aprofitava una major superfície. Els prats alpins també fan la funció de pastura, però no estan a la vora dels pobles i, per tant, tampoc s'observen a gaires fotografies, de manera que en aquest apartat no s'hi fa referència. Àreu i Burg són els dos nuclis que més les han conservat.

Per tant, amb tot això es pot concloure que el **mosaic agroforestal** tan característic d'aquests pobles de muntanya en aquesta última meitat de segle ha canviat molt, sempre en favor del bosc i en detriment de l'activitat primària agroramadera i forestal. Amb això no es vol fer creure que el mosaic s'ha perdut completament; segueix havent-hi un territori heterogeni, però en una mesura molt menor que als anys 50, i per tant, la seva funcionalitat també s'ha reduït. La **figura 4.32** sintetitza esquemàticament l'evolució del mosaic paisatgístic.

Figura 4.32. Representació esquemàtica del paisatge antic i actual

1. Borda Felip (Besan): 1950

1. Borda Felip (Besan): 2009

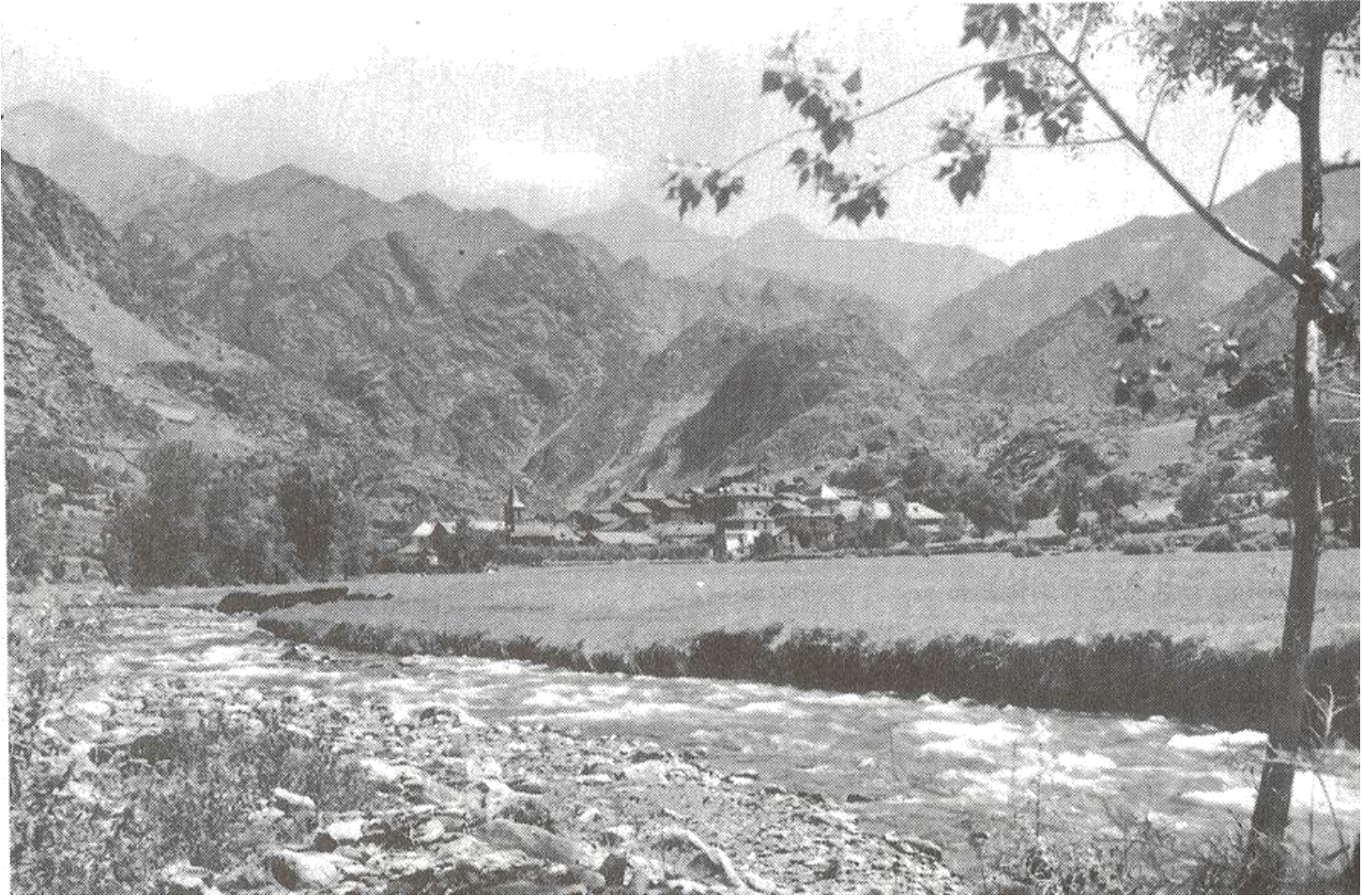
2. Ainet de Besan: 1950

2. Ainet de Besan: 2009

3. Alins: 1950

3. Alins: 2009

4. Àreu: 1950

4. Àreu: 2009

5. Àreu, Segant: 1950

5. Àreu, Segant. 2009

6. Norís: 1969

6. Norís: 2009

7. Burg: 1950

7. Burg: 2009

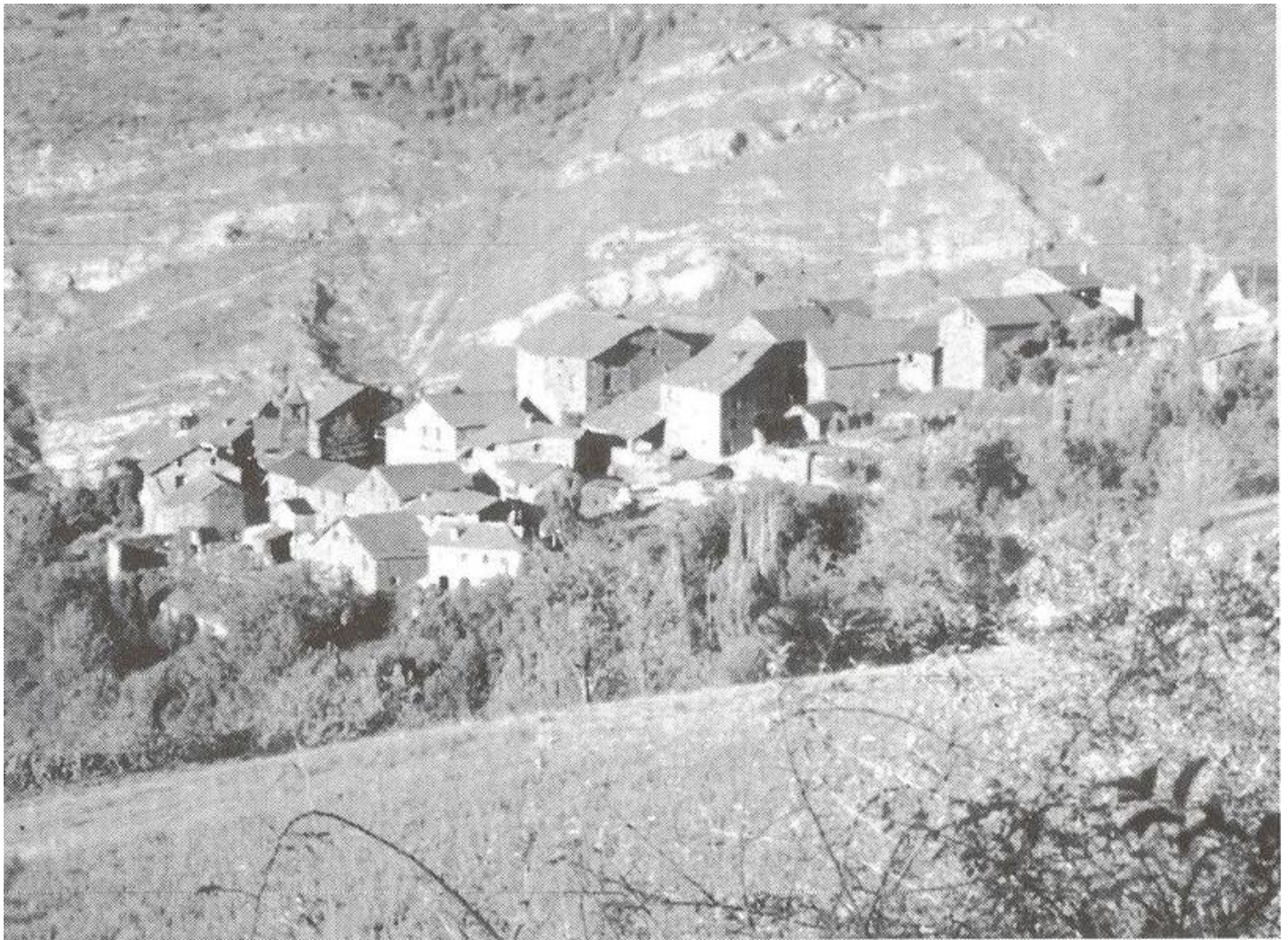
8. Farrera: 1950

8. Farrera: 2009

9. Montesclado: 1950

9. Montesclado: 2009

10. Glorieta: 1950

10. Glorieta: 2009

4.3 Estudi dels canvis socials

El retrat social constitueix el recull d'informació necessària per poder configurar aquelles activitats i comportaments socials que caracteritzen els dos moments històrics que són objecte d'estudi. Per això, l'anàlisi que es mostra a continuació intenta reflectir l'estil de vida de la comunitat rural, primer per la dècada del 1950 i, posteriorment, per la dècada del 2000. Un anàlisi que pren com a elements explicatius el territori, les activitats econòmiques, la societat i la cultura, i que és eina de relació d'aquelles interaccions humanes amb el medi.

L'eix vertebrador d'aquest retrat social es configura en base a diferents elements que han estat seleccionats per tal d'elaborar aquesta dinàmica històrica en base a les entrevistes realitzades a la població (veure transcripcions a l'**Annex 2**), i que són tractats en detall a continuació, primerament des del model autòcton de 1950.

4.4.1 Retrat socials dels anys 50: autòctons

- **Territori**

Des de l'àmbit purament espacial i, tractant-se d'un retrat on els assentaments humans en són peça d'anàlisi cabdal, és prioritari conèixer quina ha estat l'evolució demogràfica als nuclis de la zona d'estudi. Una realitat que explica un fet irrefutable és el fet de constatar una davallada de població, sense excepció, en tots els nuclis que constitueixen les valls. Aquesta realitat tan constatable és un fenomen que és una punta de llança en l'objectiu del treball i, que d'alguna manera, queda retratada perfectament en totes les entrevistes, que recorden amb enyorança l'antiga activitat humana que es vivia als pobles, molt més vius que avui en dia. Aquest aspecte, però, també té moltes altres implicacions en d'altres variables caracteritzades.

- **Activitats**

La principal forma d'activitat de les comunitats dels municipis, extensible a la gran majoria de les comunitats de zones rurals de la dècada de 1950, era una activitat primària, de supervivència, de treball al camp. Eren nuclis plenament bolcats a l'agricultura i la ramaderia, que constituïen la seva font d'alimentació i supervivència, basada en la tradició i en l'aprofitament dels recursos de l'entorn. Aquesta forma de vida, d'interacció plena amb el medi natural, explica l'evolució en les manifestacions que es donen entre aquesta dualitat natura-societat.

Antigament, doncs, era tota la comunitat la qui dedicava la jornada al complet a treballar les terres que eren seves o les que eren de les famílies poderoses del poble i necessitaven de mà d'obra de fora la família per aprofitar tota l'extensió de que disposaven. Això, d'alguna manera, confeccionava nuclis autosuficients, que tot allò que produïen era, únicament, per propi consum, a excepció d'alguns excedents que podia ser intercanviat o venut en pobles veïns o en mercats i fires celebrats arreu de la vall. La ramaderia, per la seva part, es mantenia una mica al marge d'aquest sistema, i la venda d'animals era freqüent en l'organització de les fires, ja fos a la vall, en l'àmbit de la comarca o més enllà.

A banda de la jerarquia social i la riquesa d'algunes cases del poble, doncs, les llars s'organitzaven d'igual manera les unes que les altres. Així, tot el conjunt familiar dedicava la jornada de feina al camps, que antigament colmataven el paisatge en forma d'agricultura pels bestiar, i els horts per la població, i en forma de pastures que proporcionaven la proteïna necessària per l'alimentació, a més de ser eina de treball essencial que permetia arribar allà on la força humana no ho aconseguia.

Aquesta organització tradicional no distingia entre sexes ni edats, de manera que la família al complet dedicava tots i cadascun dels dies de l'any a les feines del camp. Així, i en boca dels diferents testimonis, la vida es desenvolupava plenament en contacte amb el medi.

Els camps modelats per l'activitat humana apareixien arreu, arribant fins a zones molt allunyades dels nuclis, en zones muntanyoses elevades, on s'hi dedicaven grans àrees de pastura. Aquests camps, sovint anaven acompanyats de construccions de pedra seca anomenades bordes, que eren utilitzades pels pagesos com a aixopluc del farratge recollit i, en ocasions, de propi refugi d'animals i pastors. Aquetes eren unes construccions molt habituals, sobretot entenent el gran volum de població que habitava els nuclis i que necessitava de grans extensions de camps per satisfer les seves necessitats més essencials, el que obligava a recórrer a aquestes zones més allunyades que en l'actualitat han deixat d'utilitzar-se, la gran majoria d'elles.

De la mateixa manera que es pensava la construcció de les bordes en l'aprofitament al màxim de la calor proporcionada pel bestiar, es feia amb les cases als pobles. La pedra seca és un element clau per comprendre la construcció en zones de muntanya, i es completava amb una planta a nivell de terra que constituïa l'estable o el lloc on estabular el bestiar a la nit. Això s'ho permetien les famílies més riques, que aixoplugaven el bestiar dins la llar i els proporcionava una escalfor suplementària, ja que la zona de residència en situava una planta per damunt. De totes maneres, el concepte d'aprofitament de tots els recursos que el medi proporcionava era una constant del coneixement més popular.

La dècada de 1950 és de les darreres que brinda imatges d'aquestes residències en ple funcionament, disposant de vaques, ovelles, gallines, conills, cavalls, algun *tocino*, etc. Antigament, però, és destacable que hi havia menys corders i molts cultius, molts dedicats al bestiar, com el forment, el blat, el sègol, l'ordi..., i d'altres al consum humà, on destacaven les patates, els pèsols...

Aquesta organització de les comunitats, de les quals en depenia la supervivència a partir de l'activitat primària, suposava la propietat de les terres pels diferents habitants del poble, Si bé les extensions de les terres eren molt variables i depenien molt de les dificultats que presentava el terreny (valls molt estretes amb força pendent als voltants que dificultava els cultius, no tant les pastures), eren propietats que podien ser arrendades i treballades per tercers individus, quelcom habitual en famílies riques.

Així mateix, la muntanya era un indret propietat dels veïns del nucli, anomenat comunal, que ocupava els boscos que s'utilitzaven per aconseguir la llenya per consumir a les llars, així com d'una partida anual de fusta que podia ser venuda a pobles de l'exterior. Aquesta fusta, tradicionalment, es baixava pels cursos fluvials fina a localitats com la Pobla de Segur, on ja eren venuts als compradors.

La vida al camp, doncs, venia determinada per la necessitat de supervivència i pels propis recursos que el medi disposava. Si bé es parla d'una vida esgotadora i molt sacrificada, això quedava mitigat pel fet que les dificultats al camp eren de caire purament meteorològic i, on es animals salvatges en quedaven al marge, allunyats a les zones de vessant on el bosc encara hi apareixia.

Aquest model tradicional, però, experimenta els primers canvis a partir de la dècada de 1960, quan sorgeixen els primers hostals i fondes en resposta a l'arribada dels primers turistes i com a establiments de consum local, sobretot a les zones és baixes de la vall. Si bé ja existien alguns locals dedicats al públic abans, és a partir de 1960 quan creix l'aposta de crear establiments plenament independents de l'activitat tradicional. És a dir, la creació de noves activitats, sobretot d'un sector que oferia diferents serveis, que no depengués dels ingressos proporcionats, per exemple, de l'arrendament de les terres, etc. D'aquesta manera, s'origina el primer impuls d'abandonament de l'activitat tradicional en favor d'altres activitats que, per primer cop en la història, permeten la supervivència prescindint de la possessió i el treball de les terres.

A cavall d'aquestes novetats, i de la manifestació creixent d'un arraconament de l'activitat tradicional, existien d'altres activitats plenament dependents del medi, però d'un caràcter més recreatiu o festiu, com el cas de la caça i la pesca. La primera, centrada totalment al que eren els isards i els porcs senglars, que eren peces força buscades. La pesca, per la seva part, era una altra activitat força practicada, que provoca l'arribada dels primers turistes francesos a les zones de vall, com el cas d'Alins, on la truita era la peça més preuada.

Per tant, es constata una evident connexió entre home i natura al voltant de totes les activitats que desenvolupa el primer, així com un fet molt destacat i obligat en l'època, com era la localització de residència i activitat al mateix indret.

- **Relacions**

En base al model tradicional desenvolupat anteriorment, les relacions humanes en són plenament dependents.

D'una banda es pot tractar la convivència dins el mateix poble on, per boca dels entrevistats, les relacions humanes eren plenes i constants, sovint obligades per la seqüència en les trobades de les feines desenvolupades al camp. Aquest fet obligava a una dinàmica solidària on l'ajuda entre individus i famílies era una constant, sobretot en situacions de dificultat al camp o en èpoques on el temps de collita requeria de més dedicació de l'esperat. Aleshores, els cops de mà eren la tònica fonamental al voltant de les famílies. Aquesta solidaritat intrínseca al caràcter pagès, així com la llarga convivència al camp, feien de les relacions humanes, al cor dels pobles, unes relacions molt riques i molt properes.

Per altra banda, aquesta relació podia veure's enfortida més enllà dels límits de les viles, sobretot amb els pobles veïns, i supeditada de nou a la convivència durant les feines al camp, de treball i solidaritat. De tota manera, les relacions entre els pobles eren força habituals, si bé

els nuclis mostraven un elevat grau d'autarquia, sobretot en relació als productes alimentaris bàsics, les trobades es succeïen en festes populars, entre d'altres.

Típic dels diumenges eren les trobades populars que tenien lloc en tots i cadascun dels nuclis, de manera intermitent, on es reunien grans quantitats de gent i, on figures com la dels acordionistes, els capellans, etc, eren fonamentals per entendre el caràcter festiu de les trobades, que permetien deixar de banda, per una estona, la feina més dura al camp.

- **Mobilitat**

Tot plegat, implicava uns desplaçaments voluntaris, en aquest darrer cas, força llargs. Si bé es limitaven a l'entorn de la vall, aleshores encara força tancada a l'exterior. Aquest fet es traduïa en grans desplaçaments obligats quan es tractava de visites al metge, que es trobava a Tírvia, per arribar als camps més allunyats amb el bestiar..., i feia d'aquesta zona del Pallars el que anomenen un "país aïllat", on les comunicacions eren complicades (també amb l'arribada de l'automòbil) i on l'hivern mostrava la seva cara més crua amb molts episodis d'incomunicacions, que s'agreujaven als pobles de més alçada.

- **Societat i cultura**

Aquest és un punt que permet desenvolupar els dos darrers apartats. En primer lloc, l'estil de vida mostra l'autosuficiència dels nuclis en la mesura que els aliments consumits són d'origen local, i tan sols existeixen adquisicions de vi importat, d'oli, etc, que els habitants aconseguïen en una ocasió a l'any i conserven fins la propera compra.

Per altra banda, aquest darrer punt es veu reforçat pels punts de venda al públic de que disposa el nucli, com són algun forn, fonda amb venda de queviures i conserves, entre d'altres, però tots ells productes locals i que responen a la necessitat d'algunes famílies de disposar d'aquests productes de primera necessitat.

Les escoles són un altre dels elements característics dels pobles de la zona durant la dècada de 1950. La seva presència és conseqüència directa de l'elevat volum de població, que permet mantenir en funcionament aquestes escoles. Això, succeeix a tots els pobles, tant als de vall com als de muntanya, com en el cas de Burg, Montesclado i Farrera, aquesta darrera en funcionament fins el 1965.

I el mateix succeïa amb els metges, tot i que els establiments i l'atenció eren de caràcter familiar i molt localitzat, com en el cas de Tírvia, Llavorsí o Ribera de Cardós. El fet d'anar al metge, però, responia a una qüestió de salut força delicada, perquè la població disposava d'un coneixement popular de l'entorn que es transmetia de generació en generació i que permetia tractar els mals menys greus. És el que es coneix com a "pegats" o remeis tradicionals, quelcom molt més estès a l'època i molt més pràctic que un llarg desplaçament per fer una visita al metge.

A remolc d'aquesta última idea, existeix també la percepció que la societat de l'època tenia, segurament per pura obligació i necessitat, un coneixement molt exhaustiu de l'entorn geogràfic que l'envolta, així com d'un vocabulari molt ric i perfectament adaptat a descriure amb exactitud la situació geogràfica d'un punt determinat.

Finalment, pel que respecta a l'entorn familiar, cal dir que es respectava una organització molt tradicional, amb la figura de l'hereu com element característic i amb una mida de les famílies força allunyada de l'actual, conservant tres generacions a la mateixa llar (padrins, fills i nets).

- **Entorn natural**

L'entorn natural, des de la formació de l'ambientòleg, s'entén com la percepció humana de tot allò que l'envolta, amb el que interacciona. D'aquesta manera, la riquesa paisatgística que destaquen els individus autòctons relaciona la gran activitat humana d'aleshores als camps amb una visió molt idealitzada d'aquests, on arreu es veien cultivats i treballats. Aquesta percepció, en boca dels entrevistats, era quelcom que enriqueix la muntanya, entenent el paisatge des d'una visió antropocèntrica, i que permetia enfortir un fet molt destacat com era el de la convivència humana, que es desenvolupava entorn el modelatge del medi. La presència dels cavallons, les bales de palla, el bestiar pasturant i la població treballant és una definició que permet visualitzar la imatge de la zona d'estudi als volts de 1950.

4.4.2 Retrat social actual: autòctons

Configurada la imatge d'aquest món rural per la dècada de 1950, és moment d'interpretar l'evolució, fins a l'actualitat, d'aquest model de vida amb els mateixos protagonistes, els autòctons, que han viscut aquest procés.

- **Territori**

Si es fa un esment explícit del territori és per destacar que, en l'actualitat, existeix una certa tendència a la fixació de població als nuclis de la zona, després que durant els darrers 50 anys es marquessin els mínims històrics de població a la gran majoria del Pallars Sobirà. Amb aquesta nova realitat, doncs, és interessant veure quines manifestacions es denoten en les diferents variables que s'estudien.

- **Activitats**

Les activitats d'aquest nou món rural s'han vist modificades per diversos fenòmens que a continuació es desenvolupen:

En primer lloc, cal constatar una darrera davallada demogràfica en aquests nuclis, que el situa en un mínim molt important. Aquesta situació permet explicar que hi hagi un descens en la producció, per una qüestió simple de no necessitar una producció equivalent a la consumida l'any 1950 per un volum de població molt més elevat. Per altra banda, aquest descens en la població argumenta una davallada del nombre de pagesos, que en l'actualitat en resten molt poc d'actius. Aquests dos factors expliquen un fenomen, accentuat amb el pas del anys, com és la caiguda del nombre de terres treballades, que implica un canvi de paisatge que posteriorment també serà tractat.

Aquest abandó de l'activitat tradicional també coincideix amb la introducció de la maquinària agrícola i ramadera, que comporta un canvi en el model de vida de les famílies dedicades al sector primari. Es passa d'una dedicació exclusiva a les tasques del camp a, en l'actualitat, a dedicar-hi unes poques hores o simplement a viure de l'arranjament de les terres.

A cavall d'aquesta darrera intervenció apareix una nova situació, que modifica el tradicional consum local i d'auto abastament per un consum basat en productes importats, que implica que la finalitat de les explotacions agroramaderes ja no sigui el propi consum, sinó que es creï un negoci basat en l'engreix del bestiar que substitueix l'abandó de l'agricultura i de la producció lletera, molt important al llarg de 1970 i 1980. Aquestes noves explotacions, de cria de vaca bruna, però, sobreviuen gràcies al pla de subvencions instaurat arrel de la política agrària comunitària, per la Unió Europea, però que obren una altra problemàtica del sector primari com és la necessitat familiar de promocionar d'altres activitats que complementin els ingressos pel bestiar. Així, es testimonia el sorgiment de les residències de pagès o cases rurals, que neixen amb l'intenció i la necessitat de diversificar l'economia familiar dels sectors més tradicionals.

A banda de les qüestions purament econòmiques que conviden a aquest canvi en el sector, la davallada de les tasques al camp també es justifica des d'un punt de vista purament físic o natural, després de la irrupció de la fauna salvatge que malmet els camps i provoca grans pèrdues econòmiques. Aquestes dificultats, però, s'originen directament per una gestió humana de l'entorn que no satisfà a tothom per igual. És a dir, que el fenomen de davallada de terres treballades propicia una expansió de les masses boscoses que arriben fins ben bé els nuclis habitats, un fet que antigament no es donava, quan a muntanya era plenament aprofitada per l'agricultura i la ramaderia. Aquesta dinàmica, complementada amb l'aposta del Parc Natural de l'Alt Pirineu en la reintroducció d'espècies salvatges, provoca un conflicte entre Administració i propietaris molt focalitzat en l'atac a les explotacions per part de cabirols i porcs senglars.

Però, malgrat això, aquesta és una situació que no desagrada a tothom. I és que l'expansió del bosc ha permès un augment important de les poblacions de fauna salvatge, molt preuats per la caça i la pesca, però que sovint topen amb les restriccions de la pròpia gestió del Parc. Un altre dels punts destacats en l'augment de la fauna salvatge és la crida a un turisme que pot gaudir d'aquestes poblacions, juntament amb un paisatge d'una bellesa extraordinària.

A banda, però, de la complicada situació al camp, en l'actualitat s'instauren una gran quantitat d'altres sectors econòmics al Pallars Sobirà i també a la zona d'estudi, sobretot una gran oferta al sector dels serveis, molt vinculada a l'arribada del turisme i que també es justifica per la creixent implantació de punts de venda de productes importats, substituint el tradicional consum local dels pobles.

- **Relacions**

Les relacions socials són un component humà complex d'avaluar, però en l'estudi i la presentació de les dades obtingudes s'intenta mostrar la sensació dels individus envers l'evolució d'aquestes relacions humanes al llarg dels darrers 50 anys.

Centrats primerament en les relacions dins el propi nucli, el sentiment humà que preval en l'actualitat és el d'emfatitzar l'empobriment de les relacions entre individus. S'assenyalen diferents explicacions que incorporen l'aspecte transcendental d'abandó de les tasques tradicionals com a principal motiu de deteriorament de la convivència. Cal entendre aquesta justificació des d'una òptica del passat molt idealitzada, on la vida al camp era l'únic que s'havia viscut i no es coneixia cap altre realitat. I, actualment, això ha canviat, igual que ho han

fet valors com la solidaritat i la convivència, però que s'expliquen per un canvi en el model de vida, fent-lo molt atrafegat i on la gent ja no es troba als camps i l'activitat humana es deslocalitza de lloc de residència.

Aquesta percepció és perfectament extensible a les relacions entre els diferents pobles, que s'han vist minimitzades sobretot, com a conseqüència d'una davallada de les trobades populars i de la possibilitat actual dels individus de disposar de nuclis prou massificats i amb una oferta de productes i d'oci tan important que implica una polarització cap a aquestes noves àrees, indrets de trobada, d'oci i de consum.

- **Mobilitat**

En l'actualitat apareix un concepte innovador creat entorn el que s'anomena mobilitat obligada, un concepte que neix per explicar, en bona part, les implicacions que sorgeixen pel fet de deslocalitzar activitat de lloc de residència, així com també de la resta d'activitats que regeixen el dia a dia (compra d'aliments, portar els fills a l'escola, l'oci...). Si bé el cotxe ha satisfet aquestes necessitats, és obvi també que ha modificat el comportament d'aquestes comunitats rurals, obrint la vall a l'exterior i convertint l'automòbil en element clau en la vida a la muntanya, afavorint les dinàmiques individuals i dificultant la convivència social, en la mesura que no s'estableixen relacions de dependència o necessitat.

Actualment, doncs, i molt allunyats dels motius de desplaçament del 1950, apareixen com a principals els desplaçaments per adquirir productes de primera necessitat i l'assistir a espais d'oci i entreteniment. El canvi ha implicat cobrir majors distàncies per satisfer aquestes necessitats, però el temps s'ha reduït amb la incorporació de l'automòbil a la comunitat rural. Destacable també en són els desplaçaments per visitar els familiars.

A tot això, tant l'automòbil com la millora de les xarxes de comunicació es defineixen com les dues grans causes que permeten aquest canvi, alliberant, això sí, la població de constants situacions d'incomunicació i que converteixen a la Vall en una zona molt més accessible.

- **Societat i cultura**

El principal canvi, manifestat de forma evident en tota la societat rural, és el fenomen del consum d'aliments importats, molt impulsat en paral·lel a l'abandó de l'activitat primària. La creixent dependència de l'exterior, en detriment d'un consum local que havia estat l'única forma de supervivència fins aleshores, importa també un nou model social on es promou, per damunt de la resta, un sector serveis clarament en expansió.

Això té un repercussió força gran en el dia a dia dels nuclis rurals, que veuen centralitzada l'activitat econòmica i social en zones amb un pes demogràfic major i que antigament estaven fora l'àrea d'influència dels nuclis (el cas de Sort, La Pobla de Segur, Tremp...). La pèrdua d'establiments forts als pobles, que donaven resposta a les necessitats bàsiques de la comunitat com els *colmados*, i la davallada dels esdeveniments festius en la majoria de nuclis, són fets constatables del canvi de model sofert.

Aquesta centralització de les activitats, explicada també per la davallada poblacional del nucli més petits, repercuteix en l'oferta de centres escolars, que és molt focalitzada als grans pobles del Pallars (Alins, Llavorsí, Esterri o Sort). Tot i això, en el cas d'Alins, es fa un esforç enorme

per mantenir-ho, amb dues professores, una per infanti i l'altra per primària i permet al terme municipal i la seva zona d'influència disposar d'un servei cada vegada més allunyat de les llars de la Vall Ferrera.

Per contra, no tots els serveis han decaïgut. En el cas dels serveis sanitaris, l'automòbil ha permès resoldre moltes situacions i entrebancs que abans es presentaven, i ha permès els desplaçaments a les zones d'atenció més especialitzades, com són Tírvia o Sort, on hi ha el CAP. La proximitat de les farmàcies, però, ha continuat sent la mateixa, a excepció d'una de recent creada a Llavorsí, que ha permès obrir l'oferta a una població, ja de per si, prou aïllada.

De tota manera, no tot els canvis han comportat un canvi radical, fet que es constata en el manteniment de les àrees d'influència per part dels nuclis més importants. Aquest fet, a més, ha permès d'alguna manera que es mantingui l'estructura familiar a les llars, on encara es conviu amb tres generacions. Això es deu a la facilitat dels desplaçaments, que permeten que la població pugui treballar i viure en zones diferents, però mantenint aquesta cohesió familiar. Així, la figura de l'hereu es segueix mantenint, però l'èxode dels més joves és un fenomen en expansió que comporta canvis d'hereus a aquells joves que es quedin als pobles o simplement s'opta pel repartiment equitatiu dels béns familiars.

Finalment, tot i ressaltar l'origen en un entorn privilegiat i de característiques naturals úniques, és palesa la sensació que les noves generacions rurals han perdut gran part del coneixement tradicional que ha estat traspasat de generació en generació. Tot plegat, representa un coneixement de l'entorn molt menys detallat, perquè no hi ha hagut la necessitat i on l'abandonament progressiu del camp en té gran responsabilitat.

És, segurament, la mostra més amarga d'un canvi social encaminat a globalitzar el coneixement, on el jovent rural rep la formació de l'entorn urbà i retorna al lloc d'origen amb uns coneixements que no li són propis.

- **Entorn natural**

Aquesta és la darrera mostra, segurament la és visual, que indica un canvi en la interacció humana amb la natura, que s'accentua al llarg dels darrers 50 anys.

Si el 1950 existeix un sentiment d'optimisme i bonança social, amb camps plens d'activitat i la configuració d'un paisatge característic que integra home i medi, aquest sentiment és un altre en l'actualitat. És un sentiment de pèrdua i desesperança, que dona un cop d'ull a les muntanyes i no reconeix allò amb el que ha crescut i que ha cregut seu durant tant de temps. Un canvi de paisatge molt brusc que és constatable a simple vista revisant alguna fotografia de l'època, i que pren més importància en la vessant més humana en el record d'uns camps plens de vida i activitat, treballats i que portaven a l'autòcton a sentir-se partícip d'una creació tan excepcional.

Doncs en relació a la recuperació d'aquesta percepció idíl·lica del paisatge entra en joc la gestió actual que porta a terme el Parc Natural de l'Alt Pirineu, de gran afectació en alguna de les zones d'estudi. Aquesta gestió té, com un dels seus objectius prioritaris, fixar aquelles activitats primàries més tradicionals que són responsables directes de l'evolució del paisatge i del seu manteniment.

Però tot i aquest plantejament que d'entrada rep el suport dels sectors més tradicionals, ràpidament es topa per d'altres qüestions que en dificulten l'entesa. Les grans reclamacions

del sector més tradicional cap al Parc incideixen en la demanda d'un major control de les activitats i la gestió que se'n fa des del Parc, que no els permet compaginar la vida tradicional i econòmica amb la vida salvatge de l'entorn. La transformació del paisatge és l'element que explica aquestes dificultats, però des del sector primari es continuen reclamant actuacions clares i evidents que apostin per salvaguardar les activitats més tradicionals i recuperi els antics valors del paisatge que tan evoca la població autòctona.

4.4.3 Retrat social actual: nouvinguts

L'anàlisi i comprensió del perfil humà dels enquestats, així com de l'elaboració d'unes pautes de comportament comunes, són un exercici complex en la mesura que l'origen de tots els nouvinguts és molt divers. No així, però, les seves aspiracions i motivacions que els porten finalment a compartir el mateix paratge natural.

Les primeres immigracions important a l'entorn d'estudi al llarg del darrer segle es contextualitzen en una etapa històrica de revifalla d moviments socials alternatius, molt crítics amb la idea de grans ciutats molt massificades i amb el model econòmic que es pregonava aleshores, de ple contingut capitalista. Aquest context és el propici per l'èxode urbà i l'arribada dels coneguts com a *neorurals* als nuclis de la vall, buscant practicar un model de vida allunyat de la realitat urbana i fomentat en l'autoconsum.

Les causes que permeten entendre aquest flux repoblador en són diverses, però n'hi ha algunes que destaquen per sobre les altres.

El baix preu del sòl al món rural, i especialment en els nuclis de muntanya estudiats, massivament despoblats als volts de la dècada de 1970-1980, representen una oportunitat pels col·lectius de joves urbans més emprenedors i que busquen fundar estils de vida alternatius al que es desenvolupa sense fre a les ciutats.

El despoblament és una altre dels fenòmens cabdals que expliquen el procés. El fet d'existir nuclis parcialment o total despoblats s'aprofita des d'aquests col·lectius com a zones aptes pels seus assentaments, ja sigui en forma d'adquisició dels immobles o per mitjà d'ocupacions que es justifiquen com a actuacions necessàries per revifar els nuclis.

L'aïllament dels nuclis en justifica la seva elecció, en la mesura que permeten desenvolupar diferents activitats sense ser avaluades de prop pels col·lectius urbans. Aquesta llunyania, juntament a una baixa pressió demogràfica, proporcionava aquesta major llibertat en les actuacions i permetien consolidar xarxes socials entre els nouvinguts i també entre els autòctons.

Aquestes serien les motivacions essencials que explicarien les primeres immigracions importants, iniciades cap el 1970 i que duren, amb més o menys constància, fins al dia d'avui, on les justificacions d'arribada a la zona segueixen sent semblants, malgrat que s'incorporen nous elements com són la consideració del paisatge com a element clau en l'elecció o per qüestions purament laborals que abans no es donaven.

Antigament, les primeres arribades de nouvinguts són migracions que porten com objectiu marxar del món urbà. Aquest èxode presenta un punt comú en tots els protagonistes, com és el de la manca de perspectives laborals de tots ells, que marxen per posar en funcionament

aquells nuclis que més despoblament han patit. Aleshores, els que aposten fort per la seva permanència i el projecte social que encapçalen, han de sobreviure en un món laboral molt complicat, plenament ajustat a les característiques climàtiques i molt oscil·lant en l'oferta i la demanda, d'on en destaquen tasques com la fusteria, la tala dels forests, entre d'altres...

Ara, en canvi, aquesta situació no es dona amb aquest caràcter tan marcat, sobretot des d'aquesta visió laboral. L'arribada dels nouvinguts es dona amb perspectives de treball plenes, és a dir, amb feina assegurada, al menys, per un dels membres familiars. Aquest factor és destacable perquè explica la nova dinàmica rural, que aconsegueix revertir la dinàmica d'èxode demogràfic per la fixació de població jove que ocupa les noves tasques que es demanden als nuclis.

De tota manera i, al contrari de la primera impressió, els nouvinguts, en general, no arriben per cobrir l'abandonament de la feina al camp, ben al contrari. I això és així per diversos motius, però sobretot per la inexperiència de molts d'ells en el tractament i coneixement tant del bestiar com del camp pròpiament, i també pel recel dels autòctons a desprendre's d'aquells terrenys que antigament havien treballat.

- **Activitats**

Així doncs, per definir el perfil humà del nouvingut als nuclis de la zona és important, per començar, fer aquesta distinció temporal entre els arribats entre les dècades de 1970 i 1980 i els arribats a partir d'aquesta data. A banda de les perspectives tant diferents que s'han mostrat anteriorment, en relació a les possibilitats laborals, entre d'altres, si existeix un punt en comú transcendent com és el de la no incorporació a les tasques del camp, amb excepció d'alguna feina temporal en el negoci de la llenya. De fet, de tots els nouvinguts entrevistats i de tots aquells que han sortit esmentats, només un ha apostat plenament per la ramaderia, en el cas de Mallolís i amb un ramat d'ovelles, que cal complementar amb d'altres ingressos per seguir endavant. Cal especificar, però, que es tracta d'una família amb una tradició ramadera important i que tan sols ha buscat una zona pirinenca per gaudir d'una tranquil·litat que no tenia al seu lloc d'origen. Però és aquesta l'única família plenament bolcada al camp, perquè les altres desenvolupen les tasques per les que han arribat a la zona. Sovint tasques administratives i del sector dels serveis, que són complementades per aquelles feines més alternatives i avantguardistes que han aconseguit desenvolupar els primers nouvinguts, com és el cas del Centre d'Art i Natura de Farrera, o altres tasques com són la feina artesanal de fuster, etc, que són feines que s'integren plenament amb l'entorn.

Un altre dels aspectes molt habituals és l'arribada, com a mínim per estàncies temporals, del que s'anomenen *hippies* o *neorurals*, aquest últim terme sempre aplicat, indistintament al moment històric, a qualsevol nouvingut a la vall. Aquestes figures s'associen més a col·lectius socials que cerquen zones aïllades per assentar-s'hi durant períodes de temps indeterminats, que sovint viuen al marge del mercat laboral, en comunitats socials molt reduïdes i que utilitzen la rehabilitació d'algunes cases per plantejar el seu estil de vida. De totes maneres, tot i ser un col·lectiu que ha existit sempre a la zona, també és cert que té un caràcter residual i en creixent decadència. En paral·lel a aquestes comunitats apareixen, darrerament, i amb la creixent arribada del turisme, grups de joves d'ocupació temporal a la vall, molt lligats al ràfting, l'esquí o d'altres activitats que depenen plenament del que ofereix la climatologia.

- **Relacions**

Les entrevistes realitzades han mostrat un perfil humà, força generalitzable, d'individu molt sociable i plenament adaptat al seu nou entorn. En general, el nouvingut és conscient del canvi que experimenta el seu model de vida, a partir d'ara molt condicionat al clima i a l'entorn. Aquesta maduresa s'estén a l'esfera més social, i el nouvingut entén que necessita de l'ajuda del poble per conèixer i subsistir en un entorn nou. El poble també ho entén així, de manera que sorgeixen les primeres interaccions de caire més formal, però preludi d'una incipient relació de proximitat entesa des de la visió de comunitat humana petita, on tothom es relaciona i on tothom coneix a tothom. Aquesta realitat es tradueix, per contra, en un sentiment d'estranyesa envers el nouvingut, a qui la comunitat autòctona mostra el seu recel a tractar-lo com un més. Això es tradueix, entre d'altres exemples, als problemes que tenen molts nouvinguts per trobar un camp per treballar, o simplement per adquirir una propietat de la que no se'n fa cap ús, però que els autòctons es neguen a cedir a un nouvingut.

Aquest panorama és el que possibilita l'enfortiment de les relacions entre nouvinguts, que veuen com poden mantenir anteriors costums i prenen més força com a col·lectiu per tal de ser plenament acceptats a les comunitats rurals.

Si bé els paràgrafs poden semblar una mica cruentos (certament s'han pogut generalitzar una mica), la vida en aquestes comunitats és senzilla i ben normal, però gaudeix d'aquesta propietat intrínseca pròpia de petites comunitats, que prenen el que és seu i ho defensen a ultrança. És aquest el joc que ha de saber practicar el nouvingut; saber-lo jugar i adaptar-s'hi, de manera que les perspectives de vida en un nou entorn siguin el més convenient possibles.

Per últim, si bé l'arribada de nouvinguts ha permès sostenir els nuclis de la vall des d'un punt de vista demogràfic, la realitat és que l'aposta valenta de molts, sobretot entre 1970 i 1980, queda truncada per diferents motius, entre ells els de caràcter personal. Entre aquests, existeixen èxodes motivats per la inadaptació a l'ambient, sobretot al fred de l'hivern, o a una inadaptació de caràcter més social, per manca de relació social en comparació a l'entorn urbà, etc.

- **Mobilitat**

La mobilitat és l'aspecte amb més punts en comú respecte als autòctons. Les característiques laborals dels nouvinguts són, generalment, molt semblant a la dels autòctons, sobretot aquells que han optat per prescindir de l'activitat primària. Així, la deslocalització entre lloc de residència i feina és quelcom molt retratat en la vida dels nouvinguts, que sovint veuen desmembrada la cohesió familiar per la manca d'ofertes laborals als nuclis que omplien les aspiracions de tots els membres familiars. De tal manera que, gairebé en tots els casos, la mobilitat obligada lligada al fenomen laboral és present en totes les famílies. A la que cal sumar-hi la mobilitat obligada a les compres als grans pols d'atracció comercial. L'escola, per la seva part, és un aspecte que s'allunya d'aquesta realitat, ja que a la majoria de pobles hi arriba un transport públic destinat, exclusivament, al transport dels joves a l'escola.

Un darrer aspecte, aquest prou curiós, és el de la mobilitat dels nouvinguts els caps de setmana, en sentit contrari al del turisme de segona residència. Aquesta mobilitat, explicada

per anar a veure la família, es dóna, amb major intensitat, en els primers estadis de la separació. Però a mesura que els individus normalitzen i integren la seva situació, els retrobaments són cada vegada més esporàdics, preferint festivitats llargues i aprofitant els trajectes.

- **Societat i cultura**

El perfil humà del nouvingut, senzill i madur, acostuma a fer-lo molt sociable i en evident contacte amb l'entorn. Aquesta imatge es tradueix en una ràpida integració de la majoria dels individus, intentant adaptar valors i costums tradicionals i mostrant la seva adaptació amb el consum de força aliments locals, els quals solen apreciar.

En la mateixa línia es mostren en la integració social a escala més reduïda, en l'àmbit del nucli que els acull, de manera que de seguida mostren inquietuds envers les festivitats i actes de celebració popular, dels quals en volen formar part.

Per contra, la divergència apareix sovint en les mides familiars, si bé força generalitzable és l'arribada, en un principi, de parelles joves de nouvinguts. La seva adaptació i integració porta com a fruit tenir els fills a la vall, però gairebé mai s'ajunten en aquestes llars les tres generacions tradicionals que si es cohesionen en la mentalitat autòctona.

- **Entorn natural**

El nouvingut té una percepció de l'entorn natural que l'envolta molt idealitzada, quasi bé ignorant la part humana que també en forma part. Aquesta posició, força allunyada de la dels autòctons, s'expressa abans i tot de l'assentament a la seva nova llar. Així és, actualment la decisió d'anar a viure a la vall és plenament condicionada al paisatge, entès pel nouvingut com una forma de gaudir, i evasió de l'entorn urbà, on ha crescut la majoria.

Per això, la seva percepció individual contempla solament la natura com un sistema independent, i en valoren molts dels elements que són motiu de divergència amb els autòctons. Entenen l'expansió boscosa com un factor estètic que cal potenciar, valoren molt positivament el gran desenvolupament de les espècies salvatges, entre d'altres, on la convivència humana es deixa en un segon pla.

No hi dubte, doncs, que, sobretot en l'actualitat, el paisatge és un element amb molt pes en la decisió dels nouvinguts de fer el viatge cap a la zona. La valoració tan positiva que se'n fa es tradueix en un oblit d'un paisatge passat, que molts no coneixen, i que provoca algunes discrepàncies amb els autòctons, més partidaris d'un paisatge més aclarit i amb major pressió humana.

4.4.4 Síntesi

Les taules resum que es mostren a continuació pretenen ser una síntesi de tota la informació recopilada al llarg de les entrevistes i que ha estat desenvolupada mitjançant els retrats socials. Aquestes tres taules que apareixen a continuació són un element de treball molt important, en la mesura que resumeixen totes aquelles variables socials que han estat avaluades als retrats i permeten, doncs, elaborar el perfil d'un col·lectiu determinat on es mostrin les principals diferències entre autòctons de 1950, autòctons actuals i nouvinguts.

En primer lloc es mostra la d'autòctons de 1950 i, de manera cronològica a l'aparició dels actors al territori, apareixeran les altres taules, les actuals per autòctons i nouvinguts.

Autòctons 1950

Activitats	
Treball al camp	Al camp hi treballa tot el poble, totes les famílies, cada dia i durant tota la jornada.
Sectors treballats	Ramaderia: es tenen vaques, gallines, ovelles, conills, egües, cabres, algun <i>tocino</i> ... amb la finalitat d'autoconsum i per la venda, en fires o d'altres. Agricultura: amb dues finalitats: una per l'autoconsum, en forma d'horts amb patates, pèsols, blat; i l'altra en forma de camps farratgers pel bestiar (ordi, blat, sègol...). Extracció de fusta del bosc com a dret comunal. Aprofitament de tot l'espai disponible per les activitats primàries i sovint lluny dels nuclis (bordes...).
Dificultats al camp	Problemes determinats per la climatologia. Economia fràgil perquè es fonamenta del consum local.
Altres sectors	Ja existeixen algunes fondes dedicades al consum local, als caçadors i a la gent de pas
Caça i pesca	Caça com a activitat popular, on cada poble organitza una colla, que és força responsable amb els recursos de l'entorn. Es caça, sobretot, isard, porc senglar, perdiu, llebre i guineu. La pesca és una activitat que actua com a focus d'atracció de turistes francesos i és menys popular que la caça. La pesca de truites és la majoritària

Relacions	
	Existeix molta relació entre individus, sobretot per solidaritat en les feines del camp, però també són freqüents les trobades populars i les festivitats, que generalment apleguen als habitants de pobles de la mateixa vall. Força relació amb els pobles de fora la vall en la celebració de fires i mercats (Tírvia, Sort, Esterri...) Molta ajuda entre pobles, amb constants intercanvis, però sense establir relacions de dependència

Mobilitat	
Motius	D'entre els més destacats: anar al metge, a les fires i mercats, a visitar familiars, entre d'altres qüestions
Destinacions	Acostumen a ser destinacions properes, sovint pobles de la vora, però són desplaçaments de moltes hores, perquè es fan a peu Menys freqüents, però de gran importància pel consum i l'intercanvi en són destinacions com Tírvia, Llavorsí, Esterri, Sort i Ribera de Cardós
Xarxa de comunicació	Una carretera molt desmillorada, pel que els desplaçaments són per camins de muntanya. Sovint hi ha episodis d'incomunicació (hivern), que provoquen que el "país" estigui aïllat

Societat i cultura	
Establiments	Generalment als nuclis hi ha petits establiments de queviures on es venen productes locals i uns pocs d'importats, complementats amb alguna fonda i/o hostal
Festes majors	Se'n celebren a tots els pobles sense excepció, amb una missa i ball.
Escoles	A gairebé cada poble n'hi ha, i els que no en tenen gaudeixen d'un mestre que els hi fa les classes. A totes elles, però, no hi ha separació de classes per edats
Metge	El metge es troba a Tírvia, Llavorsí i Ribera de Cardós, mentre que la farmàcia és a Sort i Esterri. El metge només es desplaça als pobles per emergències
Família	Viuen tres generacions a la mateixa llar i es conserva la figura de l'hereu i la pubilla
Coneixement	Gran coneixement de l'entorn i la seva topografia, amb un ús elevat de topònims Gran consum de remeis tradicionals o "pegats", que s'apliquen a les persones o al bestiar

Entorn natural	
Paisatge	Molt cultivat, molt treballat, amb la muntanya plena de gent. "Molt bonic"

Autòctons 2009

Activitats	
Treball al camp	Decadència de les feines al camp: un màxim de dues a tres cases per poble que segueixen amb l'activitat primària Més mecanització del camp que propicia una menor dedicació
Sectors treballats	Pagesos restants dedicats únicament a la ramaderia, en forma de vaques per engreix i egües Alguns camps agrícoles dedicats a l'alimentació del bestiar Petits horts de particulars Es dona una selecció dels camps en funció de la proximitat al nucli i la facilitat de treball que ofereix (maquinària)
Dificultats al camp	En forma de fauna salvatge, sobretot amb la presència de cabirols i senglars, però també d'altres com cérvols, muflons, rats i talps, que malmeten els camps En la dependència de les subvencions que ofereix l'Administració
Altres sectors	El sector serveis i l'Administració, sobretot cases/residències de pagès encarades al turisme, també apartament o segones residències Diversificació de l'activitat laboral familiar per complementar l'activitat primària amb una altra que reporti més ingressos
Caça i pesca	La caça esdevé un esdeveniment setmanal, amb menys caçadors, que es tradueix en la formació d'una única colla de caçadors per municipi La pesca redueix la seva activitat a la vall, per problemes amb el cabal baix del riu i pels preus elevats dels permisos.

Relacions	
	En general, es produeix un empobriment de les relacions socials, que queden desplaçades en situacions de festivitat, entre d'altres esdeveniments. La població ja no es troba al camp i cadascú fa la seva vida

Mobilitat	
Motius	En destaquen els desplaçaments per anar a comprar, per anar a treballar i al metge, per oci i per visites a la família
Destinacions	Sovint viatges igual o més llargs que als anys 50, però l'automòbil permet fer-los amb molt menys temps. Les destinacions principals coincideixen amb els grans pols de consum de la comarca, com Sort, Esterri, Llavorsí, La Pobla, Tremp, Lleida i Barcelona, aquests darrers menys habituals
Xarxa de comunicació	Carretera ben asfaltada que estén l'accessibilitat i disminueix els episodis d'incomunicació, pel que ja es parla de "país obert". Gairebé tots els pagesos tenen un tractor i l'ús de l'automòbil és imprescindible i plenament generalitzat a tota la comarca

Societat i cultura	
Establiments	Moltes cases rurals, amb gran expansió, i menor presència d'hostals i fondes, també d'alguna botiga de roba i alimentació
Festes majors	Gairebé es celebren en tots els pobles. Algunes es mantenen, amb figures tradicionals com els acordionistes i les misses, i d'altres incorporen nous elements. Generalment, són dates de trobada amb antics veïns i habitants dels pobles
Escoles	Només n'hi ha una a Alins (amb dues mestres: una d'infantil i una de primària) i una a Llavorsí. Els estudis de secundària es realitzen a Llavorsí, Sort o Esterri.
Metge	El metge es troba a Tírvia, Llavorsí, Sort i Tremp, mentre que la farmàcia és a Llavorsí, Sort i Esterri
Família	En general, es mantenen les tres generacions convivint en una mateixa llar familiar, però també es produeix l'èxode dels més joves cap a altres comarques Es manté la figura de l'hereu i la pubilla, excepte en els casos on marxen tots els fills. Aleshores s'opta per un repartiment a parts iguals o per cedir-ho tot a l'únic fill que s'hagi quedat
Coneixement	Pèrdua general de coneixement tradicional, sobretot de vocabulari, de l'ús de topònims, de coneixement de l'entorn geogràfic, així com del desús en la utilització de remeis naturals i casolans

Entorn natural	
Paisatge	Paisatge conservat, poc urbanitzat, però menys treballat per l'home i amb una expansió del bosc
PNAP	Gran divergència d'opinions entorn de les reintroduccions d'algunes espècies salvatges

	<p>Sobre la figura del PNAP també existeixen opinions molt contrastades, però s'endevina un consens entorn la sensació que no s'han complert les expectatives generades.</p> <p>El PNAP es veu amb bons ulls com a eina i figura de preservació del medi, però amb recel per la manca d'ajudes i inversions al sector primari</p>
--	---

Motiu pel qual no han marxat

Generalment, el restar al poble on han nascut respon a qüestions com la identitat, les arrels familiars, per continuar amb els fills que decideixen seguir la seva vida al poble, etc. Alguns altres també apunten a la manca de recursos, sobretot econòmics, per poder marxar.

Nouvinguts 2009

Activitats	
Treball al camp	No es dediquen a treballar al camp. Només un cas d'entre tots els nouvinguts
Sectors treballats	Un únic representant ramader amb ramat d'ovelles per autoconsum i venda Gairebé tots els nouvinguts tenen o intenten disposar d'un hort per l'autoconsum
Dificultats al camp	Bàsicament es topa amb dificultats de caràcter físic en la forma d'animals salvatges, com el cas dels gossos salvatges a les muntanyes que ataquen els ramats
Altres sectors	Per una part molta diversitat entre el que són mestres, infermers, treballadors de la fusta i la pedra seca, Centre d'Art i Natura (CAN), entre d'altres projectes particulars I per l'altra part molta presència de nouvinguts a l'administració del Parc
Caça i pesca	No n'acostumen a practicar i, la majoria, són d'un perfil semblant al muntanyisme, esports d'aventura...

Relacions	
	Acostumen a tenir molta relació social amb d'altres nouvinguts, però són un <i>col·lectiu</i> que s'integra ràpidament en actes festius o en d'altres esdeveniments

Mobilitat	
Motius	Desplaçaments freqüents per anar a la feina, a comprar, al metge i a visitar la família
Destinacions	Es fan molts viatges de pocs quilòmetres, però, en canvi, són molt freqüents i amb poc temps Les destinacions són Tírvia, Llavorsí i Sort, les tres grans àrees d'influència de la zona d'estudi
Xarxa de comunicació	Carretera en perfecte estat que ha permès la seva arribada per motius de comoditat (ja no hi ha aïllament del "país")
Societat i cultura	

Establiments	Tot i que alguns pobles disposen de petits establiments, sobretot d'alimentació, es prefereix per les compres en grans supermercats, i es complementa amb l'aliment que proporciona l'hort Alguns d'ells són propietaris de cases de turisme rural o hostals
Festes majors	Hi acostumen a participar com a via d'integració
Escoles	A Alins o, més lluny, a Llavorsí
Metge	CAP a Llavorsí, a Sort i Tremp si el cas és més greu
Família	Acostumen a ser famílies d'una sola generació, sovint parelles, que acaben tenint els fills a la comarca
Coneixement	Alguns s'interessen pel coneixement popular i tradicional tant del poble com de l'entorn

Entorn natural	
Paisatge	Existeix una percepció del paisatge força generalitzada que tendeix a entendre el paisatge com un element independent a la societat. L'entenen com a entorn per l'esbarjo o per gaudir-lo, però sempre separant-lo de l'activitat humana que l'ha modelat
PNAP	Gran recolzament a les reintroduccions d'espècies salvatges El Parc gaudeix d'una bona valoració del col·lectiu perquè incentiva l'economia local, crea llocs de treball, és un focus d'atracció de gent...

Motiu pel qual han vingut

Generalment, l'arribada a la comarca respon a criteris, bàsicament, paisatgístics, que gaudeix d'una valoració excepcional per part de tots els nouvinguts. En segon pla, però no menys decisiu, apareix el motiu laboral com a justificador de l'arribada. I entre d'altres motius es pot destacar la possibilitat de disposar d'una vivenda mínimament barata, entre d'altres.

5. DIAGNOSI

5.1 ANÀLISI DEL POBLAMENT

- 5.1.1 Evolució de la població
- 5.1.2 Estat actual dels nuclis

5.2 ANÀLISI DELS CANVIS SOCIALS: ACTIVITATS I COMPORTAMENTS

- 5.2.1 Activitats i comportaments que desapareixen o es troben en procés de desaparició
- 5.2.2 Activitats i comportaments que persisteixen i/o es modifiquen
- 5.2.3 Activitats i comportaments que apareixen

5.3 ANÀLISI DELS CANVIS A COBERTES DEL SÒL

- 5.3.1 Agrícola
- 5.3.2 Forestal de baix recobriment
- 5.3.3 Pastures
- 5.3.4 Forestal d'alt recobriment
- 5.3.5 Improductiu
- 5.3.6 Altres

5.4 SÍNTESI INTEGRADA

5.5 TENDÈNCIES DE FUTUR

5.1 Anàlisi del poblament

El despoblament ha estat la dinàmica principal que ha patit la zona i, per aquest motiu, a continuació es fa un anàlisi d'aquesta evolució, tot tenint en compte diferents vessants. Un cop fet, el capítol acaba amb un anàlisi del resultat de tot aquest procés, és a dir, de quina és la situació actual dels pobles estudiats.

5.1.1 Evolució de la població

Per poder avaluar els canvis que s'han produït en els últims 50 anys, en primer lloc cal fer un anàlisi del despoblament d'aquesta àrea d'estudi. Aquesta, tal com ja s'ha vist en els capítols anteriors, és un fenomen general de tota la comarca, però concretament, s'ha fet un recull de dades sobre l'àrea d'estudi que s'analitzaran a continuació des de diferents vessants.

Abans de tot, recordar que les dades recollides intenten donar una visió més real de la situació d'aquests nuclis, ja que al llarg de l'estudi s'ha evidenciat la diferència que hi ha entre les dades oficials (obtingudes en fonts estadístiques) i les dades reals, és a dir, el veritable dia a dia dels nuclis, sense tenir en compte les estades temporals.

- **Habitants**

Primerament, es pot fer un anàlisi de la pèrdua relativa de població de cada nucli, és a dir, la disminució del nombre d'habitants respecte als anys 50.

El municipi d'Alins ha perdut el 65% dels habitants (que correspon a 332 habitants), mentre que el municipi de Farrera n'ha perdut el 79% (261 habitants). Concretament, es pot fer una distinció dels diferents nuclis en tres grups:

- Nuclis amb una pèrdua superior al 80%: Besan, Norís i Tor dins el municipi d'Alins, i Alendo, Mallolís i La Glorieta al municipi de Farrera.
- Nuclis amb una pèrdua d'entre un 50 i un 80%: Alins, Ainet de Besan i Àreu al municipi d'Alins, i Farrera, Burg i Montesclado al municipi de Farrera.
- Nuclis amb una pèrdua inferior al 50%: Araós (municipi d'Alins).

Per tant, es pot observar com només un nucli conserva una població superior al 50% respecte la xifra original de 1950. Aquesta consideració no contempla ni l'evolució ni la naturalesa de la població, sinó que mostra xifres absolutes d'habitants.

Una variable important a estudiar és la taxa de pèrdua de població dels diferents pobles. A nivell general, ja es veu com el nucli d'Alins té una taxa major que el municipi de Farrera, a causa del major nombre d'habitants que sempre ha tingut. Així doncs, es pot observar com Alins té una taxa de pèrdua de 77 persones cada 10 anys mentre que la de Farrera és de 45 persones/10 anys. Tot i això, Farrera només té una cinquena part de la població dels anys 50, diferent de la d'Alins, que antigament tenia el triple d'habitants que ara.

En analitzar la taxa de despoblament, també es poden distingir diferents grups, segons la magnitud d'aquesta i sense tenir en compte els nuclis que ja han quedat deshabitats:

- Taxa de pèrdua crítica: la relació entre taxa de pèrdua i població actual és superior a 1 i, per tant, en seguir aquest ritme, en un període de 10 anys el nucli es podria quedar sense habitants. En aquest grup hi entren Norís, Mallolís i Besan.
- Taxa de pèrdua moderada: la relació entre la pèrdua de població i els habitants actuals és inferior a 1 i, per tant, encara hi ha un marge per a que en 10 anys la població no acabi desapareixent seguint la mateixa dinàmica que aquests anys. Aquest és el cas d'Ainet de Besan, Burg, Farrera i Alins.
- Taxa de pèrdua lleu: la relació entre la pèrdua de població i els habitants actuals mostra que el poble té encara un cert marge, i en els propers 10 o 20 anys no té perquè desaparèixer la població. És el cas dels nuclis de Montesclado, Araós i Àreu.

Per tant, aquesta classificació dóna una idea de quins pobles han perdut major població, i la magnitud d'aquesta segons la població actual. Tot i això, s'han de mirar els diferents casos per separat.

- **Accessibilitat**

Seguidament, un aspecte a considerar és la localització d'aquests nuclis, que ajudaran a explicar aquests valors de despoblament. Així doncs, es distingeixen quatre grups:

- Nuclis de muntanya d'accés difícil: Norís, Tor i Besan (pertanyents a Alins) i Alendo i Mallolís (Farrera).
- Nuclis de muntanya amb accés a la xarxa viària principal: Farrera, Burg, Montesclado i La Glorieta (pertanyents a Farrera).
- Nuclis planers amb accés a la xarxa viària principal: Àreu, Alins, Ainet de Besan i Araós (Alins).

- **Nouvinguts**

També cal tenir en compte el percentatge de nouvinguts al municipi, ja que pot donar una idea de quina evolució ha tingut aquest o de les seves característiques. Al municipi d'Alins cal destacar el nucli d'Araós, ja que el 50% dels seus habitants són de fora del poble. A part d'aquests, també es troba Alins amb el 27% d'habitants nouvinguts, i Àreu, amb el 4%. A la resta, es manté una configuració gairebé total d'autòctons.

En el cas de Farrera, destaquen els casos de Farrera i Mallolís, que tenen el 100% dels habitants nouvinguts. Segueixen Montesclado i Burg amb el 17% i el 9% de nouvinguts, respectivament.

- **Cases**

A continuació, i per complementar les xifres de població tractades anteriorment, s'efectua una valoració del nombre de residències a cadascun dels nuclis. Aleshores, primerament, és destacable un descens de les cases permanentment obertes al llarg del període estudiat. Un fenomen que és apreciable a tots els pobles sense excepció, si bé existeixen variacions en la magnitud del procés. Per contra, s'aprecia un augment considerable del nombre de residències

temporals, ja sigui per l'ocupació d'antigues famílies que han mantingut el seu patrimoni, o bé, per famílies de nouvinguts que en fan un ús intermitent.

Per plasmar i modelar aquesta dinàmica en xifres, és important utilitzar una classificació que permeti establir comparacions entre els nuclis. D'aquesta manera, s'elabora una gradació, de major a menor magnitud de canvi, on es representa el percentatge de cases temporals respecte el total de cases habitades, tant permanentment com temporal:

- Nuclis amb un percentatge de cases temporals major a un 80%: Alendo, La Glorieta i Mallolís (Farrera) i Tor (Alins)
- Nuclis amb un percentatge de cases temporals d'entre un 50 i un 80%: Montesclado, Àreu, Besan, Norís, Ainet de Besan, Alins i Araós (Alins), i Farrera.
- Nuclis amb un percentatge de cases temporals inferior al 50%: Burg (Farrera).

La majoria de pobles, doncs, presenten aproximadament la meitat de cases de segona residència. Però aquest és un percentatge enganyós quan es tracta en valors absoluts, ja que el nombre de cases a cada poble és molt divers. Per exemple, Norís i Àreu es cataloguen d'igual forma al barem anterior, però el seu nombre de cases és molt diferent, amb dues Norís i una trentena per Àreu. Per tant, aquest és un barem que permet visualitzar la tendència dels nuclis a fixar població de segona residència, en detriment dels habitants permanents.

Així doncs, un cop fetes aquestes distincions pels diferents grups, es poden veure algunes correlacions:

El primer que es constata és un gran percentatge de pèrdua de població, ja que en tots els casos (excepte Araós), es produeix una disminució de més del 50% d'habitants i, en la gran majoria, aquest percentatge fins i tot supera el 70%.

En segon lloc, es destaca una magnitud de pèrdua d'habitants major en aquell municipi considerat de muntanya. Això es demostra en el fet que el municipi de Farrera, amb els nuclis situats als vessants de les muntanyes, ha patit una major pèrdua relativa de població que el municipi d'Alins, situat a la vall. Paral·lelament, els nuclis d'Alins situats en zones de difícil accés són els que, dins d'aquest, han disminuït de forma més important el nombre d'habitants.

En fixar-se amb la taxa de despoblament, és important veure com no es té en compte el percentatge de nouvinguts en la situació actual. Això significa, que per molt que el nucli ara es recuperi gràcies a la gent de fora que s'hi instal·la, la taxa de pèrdua durant aquests anys ha estat molt important i, per tant, gràcies a aquests nouvinguts s'ha pogut frenar.

Pel que respecta a les dades de cases obertes i cases temporals, es fa evident una relació entre aquells nuclis amb menor població fixa, però amb un percentatge de segona residència molt elevat, superior al 80% del poble. Aquests valors, malgrat semblar evidents, són indicadors d'un manteniment de l'activitat humana en aquests pobles, tot i ser de forma esporàdica.

Un altre fet important és el percentatge de nouvinguts dels nuclis, que indiquen una revitalització d'aquests. Els casos més representatius són els de Farrera i Mallolís, ja que tots

dos nuclis estan habitats durant tot l'any per nouvinguts, sense tenir en compte els autòctons que realitzen estades temporals. Són els únics casos de la zona en que ja no hi habiten els autòctons de forma permanentment.

Un cas especial és el nucli d'Araós, el que en nombre d'habitants té una menor diferència en comparació als anys 50. Aquest fet es deu a l'alt percentatge de nouvinguts, ja que la població es troba repartida en un 50% d'autòctons i un 50% de gent nouvinguda. Això provoca que, en dades absolutes, sembli que sigui el que ha patit menys pèrdua. A més, cal comentar la bona localització d'aquest nucli, ja que és el primer que es troba en entrar a la Vallferrera.

Per últim, s'ha de considerar els nuclis que han quedat deshabitats, els quals es troben al municipi de Farrera. Aquests nuclis són Alendo i La Glorieta, dos casos ben diferents, ja que el primer es troba en una zona de mala comunicació, amb difícil accés motoritzat, mentre el segon és el més planer de tots, en bona situació respecte la xarxa viària. Tot i això, cal comentar que aquests nuclis no tenen habitants que hi visquin durant tot l'any, però si que s'utilitzen, ja sigui per tenir el bestiar com per fer ús d'algun paller. Per exemple, al nucli de la Glorieta s'hi guarda algun ramat pertanyent a altres veïns, i al nucli d'Alendo s'hi troba un fuster.

Al municipi d'Alins també cal parlar de dos nuclis que requereixen d'una explicació. Un d'ells és el de Tor, on no s'hi pot viure durant tot l'any a causa de la manca de serveis i de la difícil situació, ja que durant part de l'any pot quedar incomunicat. Tot i això, en les èpoques en que s'hi pot arribar, el nucli és habitat per una família, que no allarga la seva estada més de sis mesos. L'altre nucli a tenir en compte és el de Besan. Aquest és un poble d'impossible accés motoritzat, però encara hi té una família com a habitants permanents, encara que la casa no es troba en el nucli pròpiament, sinó que tot i que hi pertany, es troba a peu de carretera.

Així doncs, es veu com en aquests municipis, tot i ser de dimensions reduïdes, s'hi troben tres model de poblament diferents, i que es fan molt evidents a Farrera:

- Un model de poble format per famílies autòctones i la majoria d'elles dedicades al sector primari com activitat principal (seria el cas de Burg).
- Un model de poble abandonat, on la majoria de cases són segones residències ocupades pocs dies a l'any (l'exemple de Mallolís).
- Un últim model, en un poble completament despoblat dels seus autòctons i repoblat per gent forana, dedicada a activitats diverses i més modernes sense tenir relació amb l'activitat primària (cas de Farrera).

5.1.2 Estat actual dels nuclis

Per tal d'aconseguir una valoració sobre l'estat actual dels nuclis després de tot aquest procés, és possible elaborar diversos vectors que permetin comparar els pobles entre si i, alhora, puguin ser utilitzats per incidir en alguns aspectes concrets de cadascun d'ells. Per això s'opta per establir cinc tipologies de vectors que es categoritzen seguint uns criteris abans establerts.

- Segons el nombre d'habitants fixes tot l'any s'estableixen tres categories, tenint molt present que es tracten de pobles de muntanya i, per tant, el nombre d'habitants és molt reduït:

- Vermell: menys de 10 habitants fixes tot l'any.
- Taronja: entre 10 i 30 habitants fixes tot l'any.
- Verd: més de 30 habitants fixes tot l'any.

Aquests valors llindar han estat escollits en funció de la baixa població dels pobles i a partir del càlcul de la mitjana habitants/nucli a tot el municipi. Aquest punt de referència (28 habitants/nucli, en base als 369 habitants dels dos municipis i 13 nuclis) és l'escollit per marcar les divisions, tant per aquells pobles que hi estan per sota com pels que hi estan per sobre.

- Segons el nombre de cases o famílies permanents tot l'any també s'estableixen tres categories:

- Vermell: menys de 5 cases obertes tot l'any.
- Taronja: entre 5 i 15 cases obertes tot l'any.
- Verd: més de 15 cases obertes tot l'any.

Els punts de referència es seleccionen en base a la dimensió mitjana de les famílies catalanes (de 2.7 habitants/casa), que permeten establir, en concordança als valors reals dels pobles, l'anterior distinció.

- Segons el percentatge de nouvinguts al nucli s'escullen tres categories:

- Vermell: menys d'un 25% de nouvinguts al nucli.
- Taronja: entre un 25% i un 50% de nouvinguts al nucli.
- Verd: 50% o més de nouvinguts al nucli.

S'han utilitzat aquests llindars per distingir la importància que tenen aquests nouvinguts sobre la població total, ja que al ser pobles molt reduïts, encara que pugui semblar un percentatge important en realitat pot significar únicament una família.

- Segons l'accessibilitat al poble que s'ha comentat en l'anàlisi de l'evolució de la població, es pot distingir:

- Vermell: nuclis de muntanya amb difícil accés.
- Taronja: nuclis de muntanya amb accés a la xarxa viària principal.
- Verd: nuclis planers amb accés a la xarxa viària principal.

S'han considerat les mateixes distincions que abans, ja que s'ha vist que els pobles més despoblats són els de més difícil accés i, per tant, aquest és un bon vector per determinar l'estat actual del poble i les seves possibilitats.

- Segons el nombre de cases temporals al nucli també es disposen tres categories:

- Vermell: nuclis amb una relació de cases temporals/cases fixes i tancades inferior a 1.
- Taronja: nuclis amb una relació de cases temporals/cases fixes i tancades entre 1, 1 i 1,5 (ambdós inclosos).
- Verd: nuclis amb una relació de cases temporals/cases fixes i tancades superior a 1,5.

La lògica seguida en l'elecció de valors llindars s'explica des de la relació que existeix entre el nombre de cases temporals respecte el de cases fixes o permanents. D'aquesta manera, s'intenta veure quines són les cases que predominen en cada nucli. Una relació major que 1 mostra un domini de les segones residències, mentre que una relació inferior a 1 mostra una majoria de cases fixes o tancades.

Amb tots aquests vectors, la **taula 5.1** mostra l'estat dels pobles en el moment actuals, segons els diferents criteris exposats. Segons els vectors exposats, els diferents colors expressen més o menys quantitat de cada variable. D'aquesta manera, per exemple, un color verd en el vector cases temporals no significa que es consideren una bona mesura, sinó que la seva presència és major.

Taula 5.1. Barem dels nuclis en funció dels diferents vectors

Nucli	Habitants	Cases fixes	Nouvinguts	Accessibilitat	Cases temporals
Ainet de Besan					
Alins					
Araós					
Àreu					
Besan					
Norís					
Tor					
Alendo					
Burg					
Farrera					
La Glorieta					
Mallolís					
Montesclado					

Font: Elaboració pròpia

5.2 Anàlisi dels canvis socials: activitats i comportaments

L'anàlisi d'activitats i comportaments es realitza mitjançant l'elaboració d'una classificació per tal de diferenciar aquells canvis ocorreguts en la societat que han comportat una desaparició de les activitats tradicionals (o amb presència molt puntual), les que encara es donen, però que han patit alguna modificació o reducció i, finalment, aquelles que han sorgit de nou.

Dins d'aquestes tres distincions, s'ha elaborat una classificació que permet distingir entre les diferents temàtiques socials estudiades: activitat econòmica, relacions i mobilitat, estil de vida (societat i cultura) i entorn natural (percepció humana).

5.2.1 Activitats i comportaments que desapareixen o que es troben en procés de desaparició

A nivell d'activitats econòmiques és imprescindible començar a parlar sobre la desaparició de l'agricultura com a activitat primària de subsistència. Antigament, les matèries primeres essencials per la supervivència (blat per l'elaboració del pa, conreus de patates, entre d'altres),

ocupaven gran part dels camps, mentre que ara viuen un procés d'abandonament on romanen encara petits horts de consum particular, que en cap cas pretenen esdevenir l'única font d'alimentació.

L'altre cas de magnitud important és el de la desaparició de l'activitat silvícola, que aprofitava els terrenys comunals com a activitat comercial. Propiciat el canvi per una modificació del model energètic global i pel descens del preu de la fusta que no en fa rendible l'extracció, l'activitat és condemnada a l'actualitat a un ús dels particulars.

El darrer aspecte important a considerar a nivell d'activitats econòmiques que desapareixen és el de l'activitat pesquera, entesa com a font d'ingressos per la zona. La davallada del cabal del riu, un augment des depredadors naturals de les truites, una de les espècies de pesca majoritàries, i l'augment del preu dels permisos de pesca, han condemnat a aquesta activitat recreativa a la seva extinció.

El canvi més significatiu pel que respecta a les relacions humanes és la desaparició de la solidaritat en les feines del camp, entesa com un antic motiu de trobada i que actualment no es dona com a conseqüència, entre d'altres, de la mecanització i abandonament dels camps, que converteix en esporàdiques les trobades entre els pagesos.

Dins d'aquest mateix punt, incorporant la mobilitat com un mitjà de relació, s'ha constatat una millora de la xarxa viària i dels instruments tecnològics que ha fet desaparèixer, pràcticament, els episodis d'incomunicació, sobretot a l'hivern.

Si es parla de l'estil de vida als nuclis, el primer fenomen remarcable és el de la desaparició dels establiments tradicionals, on existia una gran diversitat de productes, tant a nivell d'alimentació com d'estris pel camp.

Un altre aspecte destacable és la desaparició progressiva del que s'han anomenat figures emblemàtiques, que si bé en nombre no eren molt representatives, si que ho eren de forma simbòlica. D'entre aquestes se'n destaquen la dels traginers, els venedors ambulants, els acordionistes, els transhumants, i molts altres.

Un procés molt intens i també molt estès és el que correspon a la desaparició de les escoles a tots els nuclis de l'àmbit estudiat, exceptuant un únic centre vigent a Alins.

La desaparició d'un costum familiar tradicional és un altre dels punts a valorar en l'anàlisi. La pèrdua a les llars d'una estructura familiar de tres generacions és conseqüència de la marxa dels fills, si bé l'arribada de nouvinguts (hi arriben parells de joves) tampoc ha servit per revertir aquesta situació.

Un darrer punt és la constant pèrdua del coneixement tradicional, definit com un saber intrínsec de l'antiga societat rural del seu entorn i dels recursos que hi trobava. La manca de transmissió d'aquest coneixement i l'estil de vida actual, al marge del medi, propicien una desvinculació de l'entorn traduïda en la pèrdua de vocabulari, topònims, remeis casolans, etc.

5.2.2 Activitats i comportaments que persisteixen i/o es modifiquen

En relació a les activitats, el fenomen més destacat és la reorientació de l'activitat agrícola cap a una única finalitat, com és la de font d'alimentació del bestiar. Malgrat tot, la persistència d'horts familiars que complementin altres fonts d'alimentació humana són una realitat. De

tota manera, l'activitat al camp s'ha vist molt reduïda tant pel nombre d'actius humans que la treballen, així com per les hores de dedicació i la superfície treballada.

Per altra banda, el sector ramader experimenta un descens en les varietats de bestiar, passant d'un antic model de diversificació a una aposta ferma per les vaques i les egües, més fàcils de cuidar i més manejables al pasturar; un fet que justifica una dedicació humana menor.

Tot i això, la persistència de les dificultats climatològiques al camp és un fet que l'home encara no ha sabut com domesticar, si bé la presència d'infraestructures per fer-ho és creixent en forma de canals de regadiu, hivernacles, etc, que a la zona són poc freqüents.

Aquest control humà sobre el medi si que és important i practicat extensament al sector agrícola i ramader, on es produeix la selecció dels camps en funció de les possibilitats de mecanització que ofereix. Un altre factor, molt relacionat a aquest control i també a un benestar humà cada cop creixent, és el de la selecció dels camps per proximitat als nuclis, una tendència molt visible en l'abandonament de les bordes, sovint a les zones de vessant i apartades d'assentaments humans.

Per últim, i relacionat amb aquest sector primari, és important esmentar la modificació que experimenten els autòctons en relació a les dificultats econòmiques. Es passa de la fragilitat de les economies locals en èpoques adverses a una dependència de les subvencions que dona l'Administració.

Actualment, però, la necessitat del sector primari d'obtenir altres beneficis ha obligat a les famílies a diversificar la seva activitat. Fruit d'aquest fenomen corrent, l'aparició de cases de turisme rural ha anat creixent amb els anys, com també d'altres negocis com les fondes i els hostals.

Per últim, la pràctica de la caça ha patit algunes modificacions. Primerament, es troba molt més regulada per part de l'Administració del Parc i, a més, hi ha una major varietat de peces per caçar, sempre subjecte a la legalitat i gestió del Parc. Per aquests motius s'esdevé un canvi en el perfil del caçador, cada cop més d'origen foraster i amb la competició com a motiu de l'activitat. Així, l'organització dels autòctons en colles de caçadors s'ha vist reduïda, quedant una sola colla per tota la zona (antigament una per poble).

La temàtica de les relacions humanes es veu empobrida, sobretot, per un nou caràcter d'individualització de la societat, on la deslocalització de l'activitat laboral del lloc de residència i l'aparició de l'automòbil en juguen un paper molt destacat.

Per altra banda, segueixen existint unes relacions lligades al consum humà, en la mesura que són trobades que es donen en fires i mercats organitzats en els grans pols comercials de la comarca.

Per últim, i referent a la mobilitat, la freqüència dels desplaçaments ha augmentat, essent aquests d'igual o major distància, però el temps que s'hi dedica és molt menor perquè es disposa d'automòbil.

Aquesta facilitat en els desplaçaments a partir d'una millora de les comunicacions és el que permet parlar de "país obert", entès com l'obertura de les valls a l'exterior.

L'estil de vida presenta la seva major modificació en l'aspecte del consum. Es passa d'un consum local i d'auto abastament a un consum d'aliments importats, propiciats per la facilitat de desplaçaments i comunicació exposada abans amb l'automòbil.

Aquest nou estil de vida permet exposar també d'altres canvis en les atencions mèdiques. Si bé els centres d'atenció es troben als mateixos indrets que abans, la facilitat de desplaçament permet que el personal sanitari acudeixi als pobles, una vegada per setmana, a passar consulta. Així, és un servei que s'ha vist molt millorat respecte anys enrere.

La persistència dels esdeveniments populars i les trobades en forma d'aplecs s'ha aconseguit, però alguna festa major ha estat modificada, de vegades amb una reducció de les activitats i d'altres amb noves aportacions.

La tradició d'àmbit més familiar també es veu modificada, tot i la voluntat de les generacions més antigues a mantenir les figures tradicionals. La substitució de l'hereu per la d'un repartiment equitatiu entre els fills és, avui en dia, una opció molt recurrent, més en el cas de la marxa de tots ells, un aspecte que també succeeix sovint.

5.2.3 Activitats i comportaments que apareixen

Pel que respecta a l'activitat primària, sorgeixen noves dificultats de caràcter econòmic, com són una major presència de fauna salvatge, com la introducció de cabirols, etc, que comporten una despesa econòmica extra als propietaris dels camps que són malmesos. Aquesta és una situació que genera conflicte entre els actors socials implicats que, en el seu rerefons, té implicacions econòmiques.

Des d'una qüestió purament econòmica, l'activitat terciària pren un protagonisme molt important, que es tradueix en la creació de força cases de turisme rural, hostals, entre d'altres, així com d'una expansió de les feines relacionades amb l'Administració, ja sigui del Parc o en d'altres àmbits. És aquest un sector molt propens a rebre la mà d'obra dels nouvinguts.

A nivell de mobilitat és molt destacable l'aparició de nous motius que s'engloben dins el concepte de mobilitat obligada com són les compres i l'escolarització. Abans també existien aquests desplaçaments però en àmbits més reduïts, al mateix poble o al poble del costat. La democratització de l'automòbil ha permès que aquests desplaçaments siguin habituals de punta a punta de la vall, i de forma permanent.

Per últim, cal fer un incís en una nova visió del medi que apareix actualment. Aquesta visió, no és pròpiament un canvi respecte els anys 50, sinó que apareix de forma paral·lela a l'arribada de nouvinguts. Així doncs, la visió de l'entorn, passa a ser considerat pels nouvinguts com a un paisatge del qual s'ha de gaudir, considerat com un esbarjo, de manera que contrasta amb la visió més funcional que en tenen els autòctons. Aquests, segueixen mantenint aquesta percepció més relacionada amb l'ús del territori, i s'estén la idea de que s'està perdent, mentre que apareix la visió més conservacionista dels nouvinguts que fins ara no havia estat present.

5.3 Anàlisi dels canvis a les cobertes del sòl

En aquest apartat es farà un anàlisi dels canvis que s'han produït per cada ús o coberta del sòl. En primer lloc, s'exposaran les cobertes que han patit una reducció, i en segon lloc les que han augmentat la seva superfície. De cadascuna d'elles es comentaran les transformacions des dels anys 50 als anys 90, sempre hi quan corresponguin a més d'un 5% de canvi respecte el total de la coberta.

5.3.1 Agrícola

Si s'analitza tot l'àmbit d'estudi es veu com disminueix en 575ha, repartides en 310ha a Farrera i 265ha a Alins. A Farrera ha disminuït en un 52%, mentre que a Alins en un 34% respecte la zona agrícola del 1956-57. Tot i que això representa un 2,4% del territori en general, permet apreciar que la utilització agrícola del sòl ha disminuït gairebé a la meitat (un 42%), un valor força important.

El manteniment de la coberta agrícola, tal com mostra la **taula 5.2** i la **figura 5.1**, es dona en un 40% i 50% a Farrera i Alins respectivament. Aquestes zones es troben en la gran majoria per sota dels 1500m, i la seva modificació s'ha donat en la mesura que es redueix el contorn de les àrees agrícoles dels anys 50. El manteniment (o augment) de l'activitat ramadera ha comportat la conservació de l'activitat agrícola com a font d'alimentació principal del bestiar. Per aquest motiu, els hàbitats d'aquestes zones corresponen a prats de dall.

A continuació, s'exposen els canvis produïts i representats en la **figura 5.1**:

- **D'agrícola a forestal d'alt recobriment:** el major percentatge de canvi se l'emporta la coberta forestal d'alt recobriment, representant un 27% del que antigament era agrícola a Alins i un 29% a Farrera. Aquesta conversió respon a un procés de successió ecològica que té el seu clímax en l'estrat arbori. L'abandonament dels camps i el no ús posterior provoquen que el bosc pugui avançar i colonitzar el territori. La intensitat o la maduresa del bosc és un indicador d'un estat d'abandonament força avançat.

En observar els mapes de cobertes i la comparació entre fotografies, es pot observar com aquest canvi es dona principalment a les zones frontereres entre els antics camps agrícoles i el bosc i, per tant, d'aquí ve la sensació de que el bosc avança. En el cas de Farrera, es veu clarament com molta zona antigament agrícola i propera als nuclis, és actualment ocupada pel bosc, de la mateixa manera que als camps propers als nuclis situats a peu de carretera al municipi d'Alins, on s'observa com el bosc va baixant pel vessant de les muntanyes.

Taula 5.2. Percentatge de conversió de coberta agrícola a altres cobertes

	Alins	Farrera
Agrícola	50%	40%
Pastures	12%	19%
Forestal alt	27%	29%
Forestal baix	8%	11%

Font: Elaboració pròpia

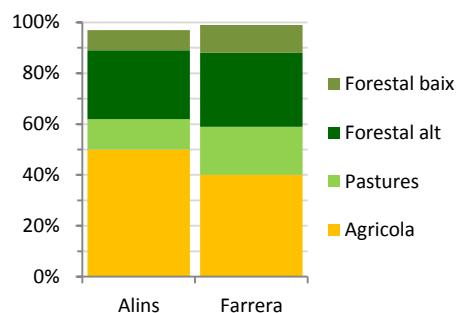

Figura 5.1. Representació gràfica de l'evolució de la coberta agrícola

Font: Elaboració pròpia

Si tenim en compte el canvi que han patit les zones catalogades ja el 1956-57 com a agrícoles abandonades, es pot observar com més d'un 50% actualment està substituïda pel bosc. Per tant, aquests punts, repartits en gran part a la zona propera als nuclis de Farrera i a la zona del bosc de Virós, demostren aquest procés de successió ecològica que pateixen les terres abandonades.

Les zones actualment ocupades per aquest bosc són majoritàriament boscos de ribera (freixenedes, vernedes i pollancre per exemple), pinedes de pi roig corresponents als obacs de les zones muntanyoses i les rouredes, entre d'altres. (DMHA, 2006)

- **D'agrícola a pastures:** seguidament al del bosc, un altre percentatge de canvi és el pas de zona agrícola a zona de pastures, que representa un 12% a Alins i un 19% a Farrera respecte l'antiga zona cultivada. Aquest canvi s'observa principalment a la zona de Farrera, a partir dels 1600m. Correspon als antics camps més allunyats que, un cop abandonats i aprofitant que gaudeixen d'una accessibilitat major que les pròpies pastures i, que a més, estan més propers als nuclis habitats, són convertits a zones de pastura per al bestiar. A més de Farrera, a Tor també s'observen dues grans zones en que s'ha produït aquest canvi.

Aquestes zones corresponen de forma majoritària a prats silicícoles i mesòfils, és a dir, són zones de pastura però que segons l'any permeten fer alguna dallada. Són pastures molt denses i amb molta riquesa de espècies herbàcies i, per tant, poden ser ben aprofitades per al bestiar. (DMHA, 2006)

- **D'agrícola a forestal de baix recobriment:** la conversió a forestal de baix recobriment també es pot observar de forma general per tot el territori, tot i que representa un menor percentatge respecte l'antiga zona agrícola (un 8% a Alins i un 11% a Farrera). Aquesta conversió també s'explica com una successió ecològica natural, que o bé no ha assolit el seu clímax arbori a causa del poc temps passat des de l'abandonament de la zona, o bé ja l'ha assolit i, per tant, omple el terreny d'un estrat arbustiu que s'adapta al lloc on es troba, ja sigui per ser llocs amb pendent d'una orientació determinada o característiques determinades, com per exemple llocs de condicions seques. Si s'analitzen els camps abandonats ja al 1956-57, es pot veure com actualment més del 20% ja és ocupat per forestal de baix recobriment.

En observar els hàbitats que corresponen a aquestes zones, es troben tant prats silicícoles i mesòfils, com pinedes de pi roig (*Pinus sylvestris*) i balegars (matollars de *Genista balansae*,) entre d'altres. (DMHA, 2006)

Si es comparen els dos municipis, es pot veure una gran diferència: Farrera és un municipi molt més petit, però la disminució de la coberta agrícola és major, en nombres absoluts, que al municipi d'Alins, tot i que Alins triplica la seva àrea. A Alins, nuclis com Àreu segueixen mantenint una tradició ramadera important, i aquest fet permet el manteniment de molts camps. A més, la localització dels camps ha jugat un paper important, ja que a l'estar en territori planer i a peu de carretera, tot i ser abandonats poden ser utilitzats per altres pagesos. Tot i això, en les fotografies es pot observar aquest abandonament dels camps, com per exemple als nuclis de Norís i Ainet de Besan, o com el bosc de ribera substitueix alguns antics camps. Un exemple clar on es veu aquest canvi, és a Farrera, on a les muntanyes es pot

observar com els conreus dels vessants han estat substituïts pels boscos. En una altra de les fotografies, com la de la Glorieta, es pot veure com la zona agrícola ha estat convertida a camps de dall.

A més, també es pot observar com la superfície que ha patit una conversió d'agrícola a pastures és major a Farrera que a Alins, ja que a Farrera 112ha passen a pastures mentre que a Alins només 90. El mateix passa amb la conversió a bosc de baix recobriment, en que és major en hectàrees i en percentatge a Farrera que a Alins. Per tant, de forma majoritària, s'observa un major canvi a Farrera que a Alins.

5.3.2 Forestal de baix recobriment

L'altra coberta que ha patit una disminució de la seva superfície és la zona forestal de baix recobriment, que s'ha reduït en un 9% respecte el 1956-57, és a dir, 476ha. Aquesta reducció representa un 2% de tot l'àmbit d'estudi, i es reparteix en 313ha a Alins (disminució del 8%) i 163ha a Farrera (disminució del 12%).

La conservació d'aquesta coberta s'ha produït en un 43% a Alins i en un 50% a Farrera (**taula 5.3**) respecte la superfície forestal de baix recobriment dels anys 50. Aquest manteniment s'explica des de dues vessants: una, perquè es correspon al clímax de successió vegetal per les característiques de la zona; l'altra, perquè és un tipus de coberta que apareix i es manté davant de perturbacions permanents, com per exemple les de tipus humà, sobretot. Per aquest motiu, en molts indrets es troba a les vores dels camins, pistes forestals i altres.

A l'observar els hàbitats que comprenen aquesta zona, s'hi troben gran quantitat de balegars (matollars de bàlec, *Genista balansae*) i altres com matollars de boixerola en vessants rocosos i matollars de *Rhododendron ferrugineum* en zones sovint innivades (DMHA, 2006). Aquest tipus de vegetació secundària, els balegars, són els que dominen la coberta de baix recobriment, donant una idea de les zones que ocupen, ja que es troben principalment en vessants secs i assolats, sobretot propiciats en desforestacions i incendis.

A continuació, els canvis que ha patit aquesta coberta i que es poden observar a la **figura 5.2** són:

- **De forestal de baix recobriment a forestal d'alt recobriment:** el canvi a forestal d'alt recobriment s'ha produït respecte el que hi havia als anys 50 en un 21% a Alins i en un 35%

Taula 5.3. Percentatge de conversió de coberta forestal de baix recobriment a altres cobertes

	Alins	Farrera
Forestal baix	43%	50%
Forestal alt	21%	35%
Pastures	25%	12%
Improductiu	9%	1%

Font: Elaboració pròpia

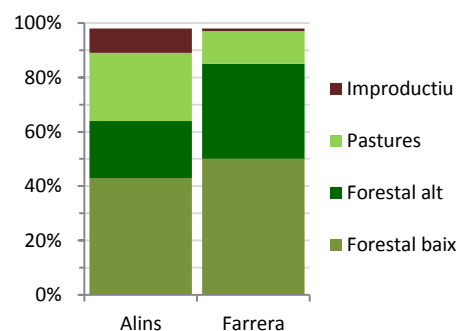

Figura 5.2. Representació gràfica de l'evolució de la coberta forestal de baix recobriment

Font: Elaboració pròpia

a Farrera. Aquesta conversió es dona per la successió natural de la vegetació, que tendeix a arribar a un estrat arbori sempre que sigui possible. Aquest bosc apareix majoritàriament enmig dels matollars, molts cops en forma de clapes.

A Farrera s'observa com majoritàriament l'estrat arbori que s'assoleix és el de les pinedes de pi roig (*Pinus sylvestris*) i de pi negre (*Pinus uncinata*), que apareixen en molts cops enmig dels matollars, de forma repartida per tot el territori de baix recobriment. No obstant, a Alins, l'estrat arbori predominant són les rouredes (de *Quercus humilis* i *Quercus x cerrioides*) i els carrascars (*Quercus rotundifolia*), i es troba concentrat en gran part a peu de carretera, junt als nuclis d'Araós i Ainet de Besan, ocupant el vessant de la muntanya (DMHA, 2006).

- **De forestal de baix recobriment a pastures:** en algunes zones també s'ha donat un pas de forestal de baix recobriment a pastures, en un 25% a Alins i en un 12% a Farrera. Si s'observa al mapa els llocs en que s'ha produït aquest canvi, per una banda es veuen petites zones puntuals escampades pel territori, en general al costat d'altres pastures, als marges fronterers amb altres matollars. Però per una altra banda, s'ha de destacar una gran zona al municipi d'Alins, concretament als vessants de les muntanyes del Monteixo i el pic de Norís, per sobre dels 2000m d'altitud. Aquesta zona, observant el mapa d'hàbitats, correspon en la gran majoria a zones de gespets (formats per prats de *Festuca eskia*), situats als vessants solells de les altes muntanyes i molts cops de forma esglaonada, junt a alguna zona de balegars (DMHA, 2006). Els gespets són un tipus de pastura adient sobretot pels ramats ovins. Una de les possibles hipòtesis és un error d'interpretació de l'any 1956, ja que al ser matollars de molt baix recobriment poden haver estat objecte de confusió i ser catalogats com a forestal de baix recobriment enlloc de pastures.
- **De forestal de baix recobriment a improductiu:** per últim, s'hi troba un petit canvi cap a una zona improductiva, tot i que és més important a Alins (un 9%) que a Farrera (1%). La gran zona que ha patit aquest canvi es troba també en les muntanyes del Monteixo, en gran part en contacte a les zones que antigament ja eren considerades improductives. Analitzant la zona, corresponen la majoria a cingles i altres penyals silícis, a tarteres i a altres zones de matollars de *Rhododendron ferrugineum*,s sovint en zones innivades. Per tant, aquest canvi es dona en zones de roquissars i estructures poc vegetades i, per tant, en alguns casos pot ser difícil de distingir-los. Així doncs, una millora en la precisió a l'hora de cartografiar, permet diferenciar els dos tipus de cobertes.

En comparar aquests canvis produïts en els dos municipis, es poden trobar algunes diferències. Per una banda, la conversió de baix recobriment a alt recobriment és molt més palesa al municipi d'Alins, tot i que en percentatge el canvi és major a Farrera. A Farrera aquest canvi s'ha produït de forma més dispersa, substituint el bosc al baix recobriment de forma repartida, mentre que a Alins el canvi és més visible al produir-se en zones molt properes als nuclis i, per tant, el canvi és més percebut pels habitants d'Alins.

Per l'altra banda, el pas a pastures i a improductiu és molt major, tant en nombres absoluts com relatius, a Alins que a Farrera, degut en gran part a la zona conflictiva que s'ha comentat anteriorment, als vessants del Monteixo. Aquesta zona, que el 1993 presenta un augment de les pastures i de la part improductiva, es posa en dubte possiblement per una diferència de

criteri a l'hora de cartografiar. Aquesta afirmació rep suport en el fet que la zona de canvi apareix de forma molt compacta al territori, de manera que s'entén com una zona de característiques i usos semblants.

5.3.3 Pastura

El tipus de coberta o ús del sòl que ha vist més augmentada la seva superfície respecte els anys 50 és la part destinada a les pastures, amb un 26% més que fa 50 anys. Aquest augment, representava el 1993, 965h més, tot i que només en representava el 4% del territori. Aquest augment s'ha repartit en 790ha més a Alins (un augment del 27%) i 174ha més a Farrera (un augment del 20%).

El manteniment de l'ús de sòl per a pastura, s'ha produït en un 64% a Alins i un 63% a Farrera respecte el que ja hi havia anteriorment (**taula 5.4 i figura 5.3**). El manteniment de les pastures s'explica per la conservació de la ramaderia, essent aquesta l'activitat primària tradicional. Tot i que el nombre de pagesos ha disminuït, els ramaders poden aprofitar les zones de pastura i, per tant, són camps que no s'abandonen. Les zones de pastura encara utilitzades als anys 90 respecte els anys 50, són les que es troben per sobre dels 2000m, en zones allunyades als nuclis. Aquestes són zones de *Festuca airoides* i *Festuca yvesii* o gespets (prats de *Festuca eskia*). Aquest tipus de prats es troben situats en zones culminals, i llocs poc inclinats, i són pastures molt utilitzades per al bestiar oví i les egües (DMHA, 2006).

La distribució dels canvis patits per les pastures representat a la **figura 5.3** s'explica a continuació:

- **De pastura a forestal de baix recobriment:** la pastura passa a ser substituïda pel forestal de baix recobriment en un 25% a Alins i un 16% a Farrera respecte les pastures de l'any 1956. Tot i el manteniment de les pastures, també es donen processos de desplaçament d'aquestes o d'abandonament. En aquest cas, aquestes pastures pateixen el fenomen natural de successió ecològica, i passen a ser ocupats per diferents matolls o algunes espècies arbòries. Moltes d'aquestes zones de canvi es troben en terrenys propers als cims d'algunes de les muntanyes de la zona i, en gran part, actualment estan ocupats per balegars (DMHA, 2006). Aquest canvi, a més, es produeix de forma repartida per tot el territori, i en alguns casos representa un inici del procés colonitzador del bosc.

Taula 5.4. Percentatge de conversió de coberta de pastures a altres cobertes

	Alins	Farrera
Pastures	64%	63%
Forestal baix	25%	16%
Forestal alt	6%	13%
Improductiu	4%	6%

Font: Elaboració pròpia

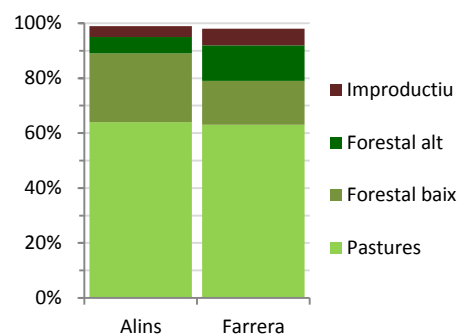

Figura 5.3. Representació gràfica de l'evolució de la coberta destinada a les pastures

Font: Elaboració pròpia

- **De pastura a forestal d'alt recobriment:** aquest canvi a forestal d'alt recobriment representa un pas del 6% a Alins i 13% a Farrera de la part dedicada a les pastures els anys 1956-57. Com a conseqüència de l'abandonament d'algunes pastures, i a causa del fenomen de successió ecològica, el bosc va guanyant terrenys, i això es pot comprovar en els mapes, en que l'estrat arbore es consolida als marges principalment de les antigues zones de pastura amb els boscos. Així doncs, aquests boscos, majoritàriament pinedes de pi negre (*Pinus uncinata*) i boscos mixtos de carrascar (*Quercus rotundifolia*) i pins (*Pinus spp.*), van colonitzant el terreny abandonat (DMHA, 2006) i ho fan junt amb el baix recobriment, ja que els canvis cap a forestal es donen en els mateixos indrets.
- **De pastura a improductiu:** la conversió cap a improductiu representa un 4% a Alins i un 6% a Farrera respecte la zona de pastura dels anys 50. Es troben petites zones en tot l'àmbit d'estudi, concentrades en petites taques, que corresponen a tarteres o gespets. L'abandonament d'algunes zones de pastura menys productives deixen pas a una zona sense ús, que rep la catalogació de zona improductiva a causa del seu aspecte més rocós i amb manca de vegetació. Aquestes zones es troben llocs elevats, suposadament de difícil accés, on hi deixa d'anar el bestiar. Una altra hipòtesi podria ser un canvi en la precisió en el moment de cartografiar, ja que podria ser considerat tot com zona de pastura encara que el bestiar no hi arribés.

En comparar els dos municipis, es pot observar com a nivell de percentatge respecte la superfície de pastura dels anys 50, per una banda és major a Alins pel que fa al forestal de baix recobriment, i per una altra banda és major a Farrera cap a l'alt recobriment. Tot i això, les zones de pastura més o menys s'han conservat en la mateixa proporció en els dos municipis. Malgrat això, en valors absoluts (en hectàrees) els valors són molt majors a Alins, entès també per la major grandària del territori.

No obstant, en analitzar les fotografies, es pot veure com la substitució de les pastures pel bosc és observable en nuclis com Alins i Àreu, mentre que a Farrera s'observa que en les muntanyes de Burg encara s'hi conserven les pastures, i aquests són els canvis o no canvis més visuals i que es perceben més fàcilment.

5.3.4 Forestal d'alt recobriment

En segon lloc, la coberta que pateix un major augment de la seva superfície i, a més, presenta alguns canvis, és el forestal d'alt recobriment. Aquesta coberta augmenta en un 4%, que signifiquen 376ha més, i representen menys d'un 2% de tot el territori. En veure l'augment repartit pels dos municipis, es pot veure com, per una banda, a Alins hi ha una disminució del bosc de 77ha (disminueix un 1%), i per una altra banda, a Farrera augmenta en 452ha, el que representa un 16% més respecte els anys 50.

Taula 5.5. Percentatge de conversió de coberta forestal d'alt recobriment a altres cobertes

	Alins	Farrera
Forestal alt	81%	83%
Forestal Baix	14%	9%
Pastures	4%	6%

Font: Elaboració pròpia

Aquesta és la coberta, que per les seves característiques s'ha mantingut més (a Alins un 81% i a Farrera un 83%), tal com mostren la **taula 5.5** i la **figura 5.4**. Aquesta coberta es troba a partir dels 1000-1200m i fins gairebé els 2300m d'altitud. Està formada majoritàriament per pinedes de pi negre (*Pinus uncinata*) i de pi roig (*Pinus sylvestris*), rouredes i altres caducifolis (*Betula pendula*, *Quercus petraea*...), avetoses i carrascars (*Quercus rotundifolia*). El manteniment d'aquesta coberta s'entén des d'una disminució en la pressió humana sobre els recursos del medi, que permet mantenir aquest tapís tant dens. També es pot suposar un manteniment arrel de l'aprofitament ramader dels camps agrícoles abandonats i altres zones, que permeten no destinar més terrenys per a la pastura a les zones boscoses o més pròximes als boscos. Finalment, una altra justificació neix de l'abandonament de l'explotació silvícola dels comunals, arrel del canvi en el model energètic i de la desvalorització de la fusta local al mercat exterior.

Els altres canvis representats en la **figura 5.4** són:

- **De forestal d'alt recobriment a forestal de baix recobriment:** un 14% a Alins i un 9% a Farrera passen d'alt recobriment a baix recobriment. Tot i les hectàrees que suposen aquest canvi, aquestes zones es troben repartides per tot el territori. Un fenomen que podria explicar aquest canvi és la intensificació humana de la muntanya en forma de pistes i camins forestals. Aquest fet comporta una dinàmica natural on són les espècies més colonitzadores davant de perturbacions les que ocupen aquests indrets, fàcilment accessibles i on la petjada humana hi és perfectament visible. Aquestes zones corresponen a balegars i pinedes i, per tant, poden ser algunes aclarides en forma de baix recobriment entre les masses boscoses.
- **De forestal d'alt recobriment a pastures:** aquest canvi representa un percentatge menor, ja que únicament es tracta el 4% a Alins i el 6% a Farrera respecte la zona boscosa dels petites clapes per tot el territori i, per tant, pot ser degut a un desplaçament de les pastures en alguna zona, o bé a algun error de precisió, ja que es troben molts cops als marges de les zones de pastura.

Per tant, es pot veure com a nivell general, el manteniment de la coberta forestal d'alt recobriment es dona per tot l'àmbit d'estudi, tot i que l'augment es concentra principalment a Farrera. Aquest fet pot ser degut a una major davallada en la pressió exercida per l'home al medi. Observant les fotografies, al municipi de Farrera és on es veu més clarament aquest augment del bosc, ja que tant a Burg, com a Farrera o Montesclado les muntanyes mostren aquest avançament de la massa forestal, mostrant uns vessants plenament homogeneïtzats de tapís forestal. La conversió de forestal d'alt recobriment a altres tipus de cobertes o usos, s'ha

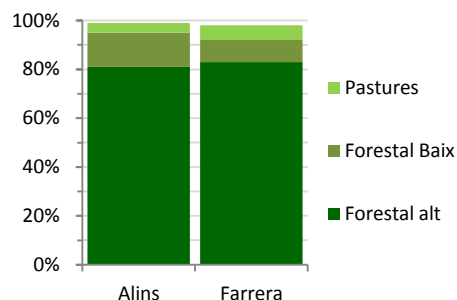

Figura 5.4. Representació gràfica de l'evolució de la coberta forestal d'alt recobriment

Font: Elaboració pròpia

donat principalment de forma allunyada als nuclis, i per aquest motiu no s'observa en les fotografies, però sí en els mapes de canvi. Per aquest motiu, la sensació general estesa en tot l'àmbit d'estudi és la d'un creixement imparable del bosc.

5.3.5 Improductiu

Per últim, una coberta que també augmenta la seva superfície és la improductiva, que ho fa un 15% més, el que suposa 379ha més, repartides en 20ha a Farrera i 360ha a Alins. Als anys 90 havia 2967ha catalogades com a zona improductiva, és a dir, roquissars, tarteres i zones nevades entre d'altres.

La característica més important d'aquesta coberta és el gran percentatge de manteniment, ja que a Alins es manté en un 89% i a Farrera en un 70% respecte els anys 50, possiblement per les seves característiques. Aquestes zones són tarteres i altres pedrusques silicis, que no en faciliten un canvi, i per tant, el cas més normal és aquest no canvi.

Tot i això, si que es produeix alguna transformació, tal com mostren la **taula 5.6** i la **figura 5.5**:

- **D'improductiu a pastura:** les zones que han patit aquest canvi són molt petites, i representen respecte la zona improductiva que ja hi havia, un 9% a Alins i un 8% a Farrera. Aquestes zones concretes, són algunes taques corresponents a gespets i a altres prats de *Festuca spp.* Al ser camps amb molt baix recobriment i fàcilment degradables, poden anar canviant les seves característiques, i segons l'estat en que es trobin, poden arribar a ser aprofitats per la pastura o no.
- **D'improductiu a baix recobriment:** aquest canvi només es dona de forma perceptible al municipi de Farrera, on un 8% de l'antiga zona improductiva als anys 90 es va catalogar com a baix recobriment. Tot i això, les taques de canvi són molt petites, i possiblement pot ser degut a la precisió en el moment de cartografiar i catalogar el territori.

Per tant, aquesta coberta no ha patit canvis gaire importants, degut a les seves característiques. Tot i això, es produeixen alguns canvis, majoritàriament al territori de Farrera que poden ser deguts a alguns errors de precisió.

5.3.6 Altres: nuclis i aigües continentals

Per últim, fer un incís en la resta de cobertes considerades en l'estudi. Per una banda, les aigües continentals augmenten en 4 hectàrees. Aquest fet s'explica en que en la interpretació

Taula 5.6. Percentatge de conversió de coberta improductiva a altres cobertes

	Alins	Farrera
Improductiu	89%	70%
Pastures	9%	8%
Forestal baix	0%	8%

Font: Elaboració pròpia

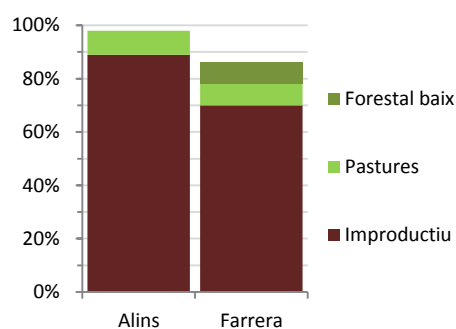

Figura 5.5. Representació gràfica de l'evolució de la coberta improductiva

Font: Elaboració pròpia

de les fotografies dels anys 1956-57, les aigües corresponents als cursos fluvials no van ser considerades i, per tant, van rebre la mateixa categoria que els seus voltants. Per aquest motiu, en observar el canvi produït en les aigües, s'aprecia com totes les noves hectàrees que apareixen al 1993 provenen de la coberta agrícola.

Per altra banda, cal comentar que els nuclis no han vist augmentada la seva superfície de manera important. Als mapes del 1993 si que s'observen algunes taques més grans, però a nivell general els pobles no han crescut. Ainet de Besan és un cas en que la construcció del nou poble a l'altre costat de carretera ha comportat un petit augment en la superfície urbanitzada, però els valors no tenen significació a l'hora de comparar amb la resta del territori. Aquests són els canvis que més s'observen a les fotografies, ja que la gran majoria de fotografies estaven fetes als nuclis i, per tant, el que més s'aprecia són les noves construccions.

En resum, si s'observen els canvis nets que s'han donat en tot el territori estudiat a la **taula 4.12** del Capítol 4, es pot observar que a nivell quantitatiu, s'ha produït un desplaçament de les cobertes, i que al final, tots els canvis comporten a un augment de la zona dedicada a les pastures. A continuació, l'altra coberta beneficiada és la forestal d'alt recobriment, seguida de la de baix recobriment. Per tant, aquests són els canvis més importants que s'han donat, i que contrasten amb la idea general de la població, que percep un augment molt considerable del bosc.

A més, és important destacar el fet de que moltes cobertes s'han desplaçat, portant en alguns casos a una major fragmentació. Tot i que no es pot afirmar que sigui un procés general del territori, si que es pot comprovar visualment en algunes cobertes, com per exemple les dedicades a l'ús agrícola i a les pastures, que són les que més s'han desplaçat. A més, l'abandonament d'algunes d'elles afavoreix l'aparició del bosc i, per tant, pot provocar aquest desplaçament.

5.4 Síntesi integrada

Aquest punt s'elabora per tal d'integrar la informació tractada en els tres apartats anteriors, de manera que permeti relacionar les dinàmiques humanes de despoblament amb la seva manifestació envers els canvis dels entorns natural i social.

Malgrat això, aquest anàlisi ha de contemplar altres relacions causals que complementin la dinàmica de despoblament com a element explicatiu de tots els canvis analitzats. Aquestes relacions causals són comunes a tota la societat actual, de manera que no poden ser obviades en aquest anàlisi. El canvi del model econòmic i energètic del món rural i, per tant, de l'estil de vida particular, és un dels causants d'aquest despoblament. Per tant, l'estudi integra conjuntament estil de vida i despoblament com a eixos per explicar alguns dels canvis i com a elements que es retroalimenten.

Primerament, és interessant veure aquells canvis induïts directament pel procés de despoblament, d'on en destaquen la pèrdua de pagesos i la pèrdua d'habitants autòctons. Tot i que les dues estan estretament unides, cert és que comporten efectes diferents.

La davallada de la població autòctona, juntament amb l'elevada taxa d'envelliment, provoquen el tancament generalitzat de les petites escoles de cadascun dels nuclis. Aleshores, un altre dels fets immediats es materialitza en la pèrdua d'elements, comportaments i coneixement tradicional. Aquest és el cas de la desaparició de figures emblemàtiques, del desús en les formes de vida tradicionals a les llars i de la manca de traspàs generacional en el coneixement específic de l'entorn. Un altre incís es troba en la pèrdua de protagonisme de la caça com a activitat habitual i de la població autòctona com a principals actius d'aquesta, tot i que el despoblament no n'és causa única, sinó que ve determinada també per un canvi en l'estil de vida. Per tot això, la conseqüència directa de la regressió de la caça es tradueix en un augment de riquesa, expressat en forma de més presència de fauna salvatge.

Pel que respecta a la pèrdua de pagesos, la conseqüència més directa s'esdevé sobre el territori, on la selecció dels millors camps per part dels ramaders és un fenomen habitual. Destacable, també, és el canvi ocorregut a nivell de cobertes, sobretot en aquelles d'antic aprofitament agrícola, que es cobreixen de massa forestal després d'un procés de successió natural.

La pèrdua de pagesos, però, és quelcom que es relaciona, altrament, amb un canvi en l'estil de vida. Aquest procés es simplifica en la conversió de l'economia dels nuclis, antigament local i autosuficient, pel d'una economia dependent dels productes exteriors.

Aquest canvi en l'estil de vida és el responsable, en primer terme, d'una disminució en la pressió antròpica sobre el medi, que es reflecteix en una expansió del bosc en entorns propers a nuclis habitats. Per contra, en un segon terme, la continuïtat de les explotacions tradicionals experimenta una transformació, bolcant tota la seva activitat a la producció ramadera. Aquesta s'ha uniformitzat envers un parell de tipologies de bestiar, vaques i cavalls, fet que ha provocat un augment i un desplaçament de les zones dedicades a pastura. Paral·lelament a aquests canvis, es produeix una diversificació d'activitats i sectors econòmics, tant per aquelles famílies que segueixen mantenint el sector agroramader, com per aquelles que no s'hi dediquen.

Aquest nou model de vida ha modificat les condicions de treball del pagès, que ha viscut la introducció de les millores tecnològiques com un procés pel qual veu reduïda la seva dedicació i esforç. Això comporta un empobriment de les relacions socials, ja que el motiu de trobada lligat al treball al camp és ara gairebé testimonial.

Per altra part, l'aparició de millores tecnològiques, on destaca la motorització generalitzada i la implantació de la xarxa viària principal, suposa l'obertura de les valls i, un fet molt destacat, evita períodes d'incomunicació perllongats, habituals a l'hivern per fenòmens de neu. En relació a aquesta obertura a l'exterior se'n deriven dos fets principals; l'un, com és la desvinculació dels habitants envers el propi poble, convertint els petits nuclis en el que es coneix com *ciutat dormitori*. Això genera un fort augment dels desplaçaments i configura un nou model de mobilitat, plenament dependent del vehicle privat. L'altre fet neix arrel d'aquest model de mobilitat dispers, que accentua la pèrdua d'alguns elements, com els establiments tradicionals, que també estan molt vinculats a la pèrdua per despoblament. L'aparició de nous pols i centres de consum és el que ha condemnat aquests establiments a la desaparició.

Una altra via per tractar els canvis motivats per la implantació d'un nou estil de vida és a partir de la transformació del model energètic. Aquest canvi pot explicar-se com la substitució de la llenya com a font d'energia principal per altres fonts, de manera que l'activitat silvícola es veu fortament reduïda. Un punt que, a més, permet corroborar l'anterior indicatiu d'una disminució de l'activitat humana sobre els recursos locals, i reforça la dependència de recursos exteriors. Per tot, l'augment dels boscos en zones properes als nuclis corresponents als comunals, dels quals en sortien subhastes de llenya, és una realitat.

Per últim, i per tancar aquest capítol, és aquest canvi en l'estil de vida de les comunitats rurals el que sobrealimenta aquesta dinàmica de despoblament. Tot i que és cert que el nou estil de vida és generalitzable a moltes altres comunitats, incloses les grans ciutats, l'afectació que té aquest en les comunitats rurals magnifica el fenomen del despoblament. Això ho demostra el fet que els nuclis, dins la zona d'estudi, considerats de muntanya, han manifestat els canvis més severs, conseqüència d'un despoblament més accentuat. En relació a això, l'abandonament de les activitats primàries tradicionals en aquestes zones suposen, en termes de paisatge, un canvi molt important, com ha quedat demostrat a l'anàlisi de cobertes.

5.5 Tendències de futur

A partir de la dinàmica de despoblament estudiada fins al moment, i en funció dels resultats obtinguts de l'anàlisi de la situació actual (veure punt 5.1), s'interpreta quina seria la tendència demogràfica dels pobles en un escenari futur a curt termini.

En base a la **taula 5.1** de l'apartat 5.1 es representa una nova taula, **taula 5.6**, utilitzant les mateixes coloracions per designar la situació demogràfica dels nuclis. Aquesta coloració s'extreu en base al color dominant al llarg dels cinc vectors analitzats per cadascun dels nuclis, de manera que s'obté una taula completa que serà l'eina fonamental per tal de fer les prediccions de futur.

Taula 5.7. Estat actual dels nuclis segons els vectors utilitzats al punt 5.1.2

Nucli	Total
Ainet de Besan	
Alins	
Araós	
Àreu	
Besan	
Norís	
Tor	
Alendo	
Burg	
Farrera	
La Glorieta	
Mallolís	
Montesclado	

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 5.1

A partir d'aquí, doncs, cada nucli presenta una situació diferent, que per les seves característiques se'n preveu una o altra tendència.

En primer lloc, els nuclis que pel seu estat actual sembla que poden tenir una evolució més constant són els d'Alins i Àreu, però tot i això, els motius semblen ser una mica diferents. En el cas d'Alins, en destaca la seva obertura a l'exterior, i la seva atracció possiblement com a capital de municipi, ja que a més de tenir un nombre elevat d'habitants en relació a la resta, un bon percentatge d'aquests són nousvinguts. Per altra banda, Àreu és un poble amb una baixa proporció de nousvinguts, però tot i això continua sent el nucli amb major població de tot el municipi, com ho ha estat tradicionalment.

A més, és important comentar algunes característiques comunes als dos. Una d'elles fa referència al fet que el nombre de cases temporals no és molt superior al nombre de cases fixes, de manera que els pobles encara segueixen tenint moviment durant tot l'any. L'altra, té relació amb els serveis de que disposen els pobles, ja que tots dos estan dotats de molt bona accessibilitat i, a més, presenten establiments tant per al turisme com per als propis habitants.

En segon lloc, es troben una sèrie de nuclis que semblen tenir una evolució general més o menys semblant, però per característiques diferents.

Els dos casos més oposats són els de Farrera i Burg. El primer d'ells, tot i ser un poble amb menys d'una trentena d'habitants i amb gran proporció de cases de segona residència, és un poble format exclusivament per nousvinguts, instal·lats des de ja fan anys i, per tant, no sembla que el poble pugui patir el risc de despoblar-se novament, almenys a curt termini. A més, cal sumar-li el fet que els seus habitants no es dediquen a l'activitat primària, de manera que no depenen d'un sector tan fràgil i tan oscil·lant. Per contra, Burg és el cas oposat, en que la gran majoria dels seus habitants són autòctons i de tradició agroramadera. A més, cal sumar-li l'envelliment de la seva població, que encara augmenta més la fragilitat d'aquest poble de cara al futur, i les poques cases temporals, que donen a entendre que existeix poc retorn dels que ja han marxat o que els nousvinguts no hi veuen un lloc per assentar-s'hi.

Una altre cas diferenciat és el de Montesclado, que tot i ser habitat per poques famílies i no presentar gaire abundància de nousvinguts segueix tenint una sèrie de cases temporals que fan que el poble mantingui un mínim d'activitat. A més, segons informacions dels propis veïns, aquest és un poble on molts joves intenten instal·lar-s'hi, de manera que aquest pot ser un punt a determinant en el devenir del nucli.

Ainet de Besan i Araós són dos altres poble, originalment de característiques similars, que presenten un futur més o menys diferent. El primer, està format bàsicament per gent autòctona i envellida, on a més, el percentatge de cases de segona residència és molt major. Per contra, a Araós, la meitat de la població està formada per nousvinguts i majoritàriament per famílies joves, que ja no es dediquen a l'activitat primària i, per tant, de la mateixa manera que Farrera, ja no depenen d'aquesta vulnerabilitat que té el sector.

Per últim, apareixen una sèrie de pobles on es fa evident la necessitat d'una nova aportació d'individus per capgirar l'actual situació, que voreja el total despoblament. Aquests són els casos que fan referència a indrets on les característiques per viure-hi són més complicades, ja

sigui per l'accessibilitat com pels serveis bàsics. Molts d'ells presenten una gran proporció de cases de segona residència, de manera que el poble només s'activa de forma esporàdica durant l'any. En tots ells, els habitants corresponen a una o dues famílies, i per tant, la seva fragilitat és evident. Corresponen a aquesta categoria els nuclis de Norís, Besan, Tor, Alendo, Mallolís i La Glorieta.

Així doncs, veient aquesta possible evolució del poblament a tots els pobles, també és lògic aventurar possibles dinàmiques de canvi que afectin al medi, natural i social.

En primer lloc, la disminució de la gent autòctona i, per tant, de tradició pagesa o ramadera principalment (actualment, gran part realitzada per la població envellida), pot comportar un abandonament general d'aquesta activitat primària. Conseqüentment, molts camps agrícoles deixaran de fer aquesta funció i es pot accentuar encara més la tendència observada de la substitució dels camps per les masses forestals.

En segon lloc, l'augment del turisme en aquesta zona, que presenta diferents punts d'atracció, marquen una tendència a la terciarització, amb gran quantitat de cases rurals, hostals i altres establiments de funció similar. Un paper important el jugarà el futur del Parc Natural, en la mesura que es mostri ambiciós i aconsegueixi ser un focus receptor d'un turisme de muntanya, que decantarà l'aposta dels habitants cap a aquest sector.

En tercer lloc, l'arribada de nouvinguts que no recuperen les activitats tradicionals, provoca que cada cop augmenti més la mobilitat associada a qüestions laborals, principalment cap als pols d'activitat (Llavorsí, Sort...) i, per tant, els pobles, tot i augmentar el nombre d'efectius, tenen una tendència a convertir-se en nuclis *dormitori*. A més, aquest fet recolza la puntualització feta anteriorment de que les relacions humanes, cada cop més, es van empobrint, a causa de la manca de trobades.

Seguidament, s'espera una constància en la tendència a canviar la percepció del territori, ja sigui per l'arribada de nouvinguts com per la creació del Parc Natural de l'Alt Pirineu, de manera que la pressió sobre el medi cada cop serà menor. Això, sumat a la disminució de la pràctica agrícola ja comentada anteriorment, farà que l'augment del bosc sigui cada cop més important, principalment fent referència al seu avanç cap als nuclis. A més, aquesta baixa pressió permetrà que la naturalesa segueixi el seu procés de successió i, per això, la tendència és que el forestal de baix recobriment sigui desplaçat pel bosc madur en aquelles zones.

Per últim, i per relacionar totes les dinàmiques de canvi amb les possibilitats demogràfiques dels pobles, es preveu que la magnitud de les transformacions sigui molt més visible en aquelles zones més deshabitades, sobretot si sofreixen el progressiu abandonament del treball al camp apuntat anteriorment. D'aquesta manera, és previsible una ocupació, per part de les masses forestals, de les zones més allunyades dels nuclis que actualment encara es reserven per a ús ramader, de manera que el canvi no es farà tan explícit com si ha succeït anteriorment a la vora dels assentaments humans.

6. CONCLUSIONS I PROPOSTES DE MILLORA

6.1 CONCLUSIONS

6.2 PROPOSTES DE MILLORA

6.1 Conclusions

La darrera reflexió entorn la totalitat de l'estudi, inclús després de la síntesi recopilada anteriorment, es basa en un breu comentari on s'apunten les conclusions principals dels projecte en funció dels objectius marcats.

Una de les conclusions principals que es treuen en base al tractament de les dades recopilades a l'inventari, és que el despoblament és conseqüència i, alhora, causa, de les diferents manifestacions que expressen els canvis als medis natural i humà.

No es pot entendre el despoblament massiu del pobles analitzats sense, abans, haver entès un moviment social dominant, anterior al registre temporal d'aquest estudi, com és el de l'èxode rural, si bé s'ha mantingut fins molts anys després. Ara bé, aquest moviment social que suposa un evident despoblament és simultani, a partir de la dècada de 1960, a un procés de canvi dels comportaments socials molt accentuat i determinat, sobretot, pels grans avenços tecnològics i la implantació de nous models de vida. Ambdós fenòmens són elements d'anàlisi clau per explicar les manifestacions del canvi que es produeix, tant a nivell natural com a nivell humà i del seu comportament.

Aquesta primera conclusió, que respon favorablement a la participació del despoblament en les dinàmiques de canvi, si bé és entès en simultaneïtat amb d'altres fenòmens, permet assolir l'objectiu màxim del treball.

També és interessant apuntar l'ordre de magnitud d'aquests canvis als nuclis de vall o de muntanya, essent més accentuats a les zones muntanyoses. Influïts, sobretot, per una magnitud de pèrdua de població major, la tendència és a accentuar el desequilibri, en la mesura que s'origina una espiral sense retorn perquè la fixació de població i d'activitat es centralitza a la vall.

Seguidament, i en clau d'objectius específics, l'elaboració de les taules de poblament ha permès reproduir les dinàmiques demogràfiques esdevingudes al territori. Per una banda, s'ha pogut copsar la permanentment apuntada dinàmica de despoblament, potser frenada els darrers anys, però que no amaga una tendència originada molts anys enrere. Malgrat aquest accentuat fenomen, i mitjançant entrevistes i demés taules de poblament, s'ha pogut diferenciar un moviment de població a contracorrent. És el cas dels nouvinguts, arribats en diferents períodes i per motius i ideologies ben diversos, que ha aconseguit desmitificar l'arrelada creença de que la muntanya és incapaç de fixar població. De totes maneres, el volum d'individus que decideixen escapar, durant anys, d'un entorn de muntanya supera, i amb escreix, el d'individus nouvinguts.

En relació a aquest darrer anàlisi de població, s'ha pogut copsar l'estat actual dels nuclis a nivell demogràfic, permetent extreure certes inquietuds entorn la fragilitat poblacional d'alguns d'ells. Aquesta caracterització, a més, ha estat el pas previ essencial per poder aventurar futurs escenaris demogràfics per cadascun dels pobles, tornant a evidenciar la crítica situació d'alguns pobles, aquells amb un massa crítica molt reduïda i plenament dependents de les petites oscil·lacions demogràfiques. L'actual demanda de serveis bàsics i disposar d'una bona accessibilitat als nuclis accentua aquesta diferència entre els pobles de fons de vall i de

muntanya, essent els primers aquells dels que disposen de les noves demandes socials i els que tenen una major capacitat de retenir actius humans.

Al mateix nivell de rellevància i detall en l'estudi s'efectua l'anàlisi territorial des de dues vessants: la primera, en l'anàlisi de les cobertes del sòl com a element clau per detectar-hi canvis. De nou, la tendència mostrada és la de reafirmar les hipòtesis inicials plantejades, en la mesura que és sobre el territori on s'esdevenen dinàmiques de canvi importants i on són perfectament assumides pels propis habitants de la zona, testimonis d'aquesta transformació.

Però encara apareix un segon eix d'estudi per avaluar els canvis ocorreguts a nivell de territori, com és la identificació de les activitats humanes com a element principal en el modelatge del paisatge. Si bé aquesta darrera reflexió s'entén com un fet plenament identificat, no és menys cert que la relació entre les activitats humanes i el propi estil de vida de la societat segueixen una dinàmica paral·lela, simultània, que es tradueix en unes conseqüències sobre el territori que també han pogut ser copsades. D'igual manera, la magnitud del canvi avaluat segueix sent superior en nuclis de muntanya, si bé pot resultar enganyosa la gran transformació a nivell de paisatge soferta en les zones limítrofes dels nuclis de vall, aquelles zones més visibles i accessibles i que poden inicialment confondre a qui l'estudia, tant a nivell de percepció pròpia com per l'opinió dels habitants. Concretament, aquesta percepció és un fet accentuat en la comprensió del canvi de cobertes, entès com a massiu en l'avanç del bosc enfront els nuclis de població, però que no reflexa objectivament la magnitud d'aquest canvi, molt inferior a d'altres transformacions com són l'augment i el desplaçament de les pastures a les zones de vessant.

Finalment, i per aconseguir portar a bon port l'objectiu principal del projecte, s'han cercat i trobat nexes i correlacions entre tots els punts avaluats, reconduïts a l'establiment de relacions de causalitat entre el fenomen de despoblament i aquelles transformacions, socials i territorials, que se'n deriven, enriquint l'anàlisi final amb d'altres vectors explicatius d'aquest canvi, molt en especial de l'estil de vida d'aquesta societat rural.

D'entre els més destacats, sorgeix la pèrdua de població com a factor clau per entendre una davallada en l'activitat primària, manifestada al territori en una disminució de terrenys treballats. Per altra banda, existeix un augment de l'activitat terciària, potenciada arrel dels canvis en l'estil de vida.

El despoblament acusat, juntament amb el canvi dels comportaments socials, poden explicar la desvinculació de la vida laboral del lloc de residència, introduint un nou model de mobilitat associat al vehicle privat i que té influència en un empobriment de les relacions socials.

Ahora, aquesta mobilitat, té una afectació important en les activitats diàries, com són les compres, l'ensenyament i l'oci, entre d'altres. I també és responsable, en bona part, de permetre una substitució de part del consum local pel d'una societat basada en la importació de tot tipus de productes.

Per altra part, una de les conseqüències més directes de l'elevada taxa de despoblament s'evidencia en la pèrdua progressiva del coneixement local i dels costums tradicionals, així com de les activitats agroramaderes, que l'establiment de nous nuclis no ha aconseguit revifar, amb la conseqüent manifestació sobre el territori.

Amb tot, aquests canvis no són més que petites mostres de l'anomenat canvi global, zooms detallats d'un fenomen que esdevé a escala planetària.

6.2 Propostes de millora

L'apartat de propostes de millora resulta, segurament, l'exercici de valoració crítica i personal més complex. D'una banda, per la reticència humana a acceptar mancances al seu treball i, de l'altra, per la dificultat d'assolir una objectivitat plena en les consideracions elaborades pel propi grup que ha treballat en l'estudi. Malgrat tot, a continuació s'exposen les principals propostes que poden esdevenir útils per fer d'aquest, un projecte més complet, o de suport per futurs estudis.

Primerament, cal destacar que malgrat haver disposat d'una pròrroga en el termini de finalització del projecte, la possibilitat d'una dedicació plena permetria apuntar el gaudi d'una mica més de temps. Aquest temps seria per dedicar-lo, gairebé de forma íntegra, a la realització i ampliació del treball de camp, practicant més entrevistes que permetessin tenir un volum de dades major que pogués ser tractat posteriorment.

Un altre dels aspectes a destacar seria el de la disponibilitat de dades sobre les cobertes del sòl a partir de l'any 2000, per tal de minimitzar els errors d'apreciació que poden aparèixer en l'anàlisi, adaptat a l'any 2009, però fonamentat en dades del 1993. En relació a aquest darrer punt, l'elecció d'una zona d'estudi ha de ser determinada en funció de les possibilitats reals d'obtenir la informació requerida, de tal manera d'evitar col·locar majors dificultats en aquesta tipologia d'estudis tan complexos.

De la mateixa manera que es destaca l'elecció de la zona d'estudi com a element rellevant, la possibilitat d'aconseguir dades provinents de la mateixa font és quelcom que permet aportar qualitat a l'estudi, fet que en aquest projecte en qüestió no ha estat del tot possible, necessitant d'una recerca molt major. Per contra, una diversitat gran en les fonts enquestades és matèria per presentar les heterogeneïtats en la zona, fet que s'hauria pogut treballar més si, com ja ha estat comentat, el temps i les possibilitats de dedicació haguessin estat majors.

Una altra de les possibilitats de millora es destaca en la possibilitat d'aconseguir un material fotogràfic més complet, sobretot en relació al recull històric que se'n pugui fer durant el plantejament de l'anàlisi diacrònic. La disposició de fotografies històriques que corresponguin a la mateixa època pot ser un element d'anàlisi molt més precís del que s'ha pogut disposar en aquest projecte, malgrat que és molt complex poder assolir aquest objectiu.

Una més de les propostes que neixen un cop finalitzat el propi estudi, i que permet analitzar-lo al detall i veure'n les mancances i virtuts, és el de promocionar un estudi que sigui proper al públic en general per tal que sigui aplicable a totes les esferes socials. En aquest, un projecte de col·laboració ciutadana i molt encarat al fenomen del despoblament i a la seva dinàmica en un futur, no incorpora estudis alternatius que plantegin models que aconseguixin revertir

aquestes dinàmiques demogràfiques. Interessant seria, si més no, disposar d'algun projecte en zones força despoblades que incidís en metodologies per tal de fixar població. L'extrapolació d'aquest anàlisi a la zona d'estudi concreta podria resultar un altre dels molts exercicis interessants que aquest projecte no ha tingut espai per incorporar.

Per últim, però que no deixa de ser destacable, es pot plantejar complementar l'estudi al complet amb l'únic vessant humà que ha restat per analitzar. Es tracta de proposar l'anàlisi, en termes semblants a com s'ha copsat el despoblament, en aquest cas per aquells individus que van marxar de la zona d'estudi. És a dir, d'alguna manera es tractaria d'enriquir l'estudi mitjançant entrevistes a aquells antics habitants dels nuclis estudiats, que apareixen, de manera implícita, al llarg del treball. Permetria entendre una mateixa dinàmica, però des d'una perspectiva completament oposada, de la que en depèn l'elecció de quedar-se o marxar. De totes maneres, seria un aspecte pel qual es requeriria força temps, pel que l'estudi podria ser independent en base a anteriors projectes.

Per tot això, una de les apostes del Parc Natural ha d'anar encaminada a estabilitzar la població fixa d'aquests nuclis, sobretot d'aquells més vulnerables si es vol mantenir aquest patrimoni natural i cultural del que el Parc en fa ostentació. A la vegada, és també un exercici del Parc disposar del patrimoni humà que ha permès conservar aquest paisatge, de manera que es fa visible la necessitat d'elaborar estudis encaminats a relacionar aquests tres fronts, ja que són la base d'una bona gestió a tots els nivells.

Així, un dels reptes que des d'aquí es llança al Parc és el de aconseguir mantenir l'activitat agroramadera que ha caracteritzat l'estil de vida rural i que és causa directa de l'actual mosaic agroforestal, en constant dinàmica de canvi, però que cal conservar per la seva importància ecològica i pel seu valor social i cultural.

7. FONTS DOCUMENTALS

7.1 DOCUMENTACIÓ PUBLICADA

7.2 DOCUMENTACIÓ NO PUBLICADA

7.3 PÀGINES WEB

7.1 Documentació publicada

- AUREA DOCUMENTARY TVC. *Comarques.doc El Pallars Sobirà*. Barcelona, 2003 (25min).
- BOADA, M. (2002) *El Montseny. Cinquanta anys d'evolució dels paisatges*.)Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Cavall Bernat, 42. 1a edició, Barcelona. ISBN 978-84-8415-393-1.
- BOADA M. A l'entrevista de la Vanguardia, 9 de març de 2004. Pàg 33.
- LLUVICH, E. i ORTEGA, M.(2004) *Els nous rurals del Pallars Sobirà*. Publicació de la Generalitat de Catalunya (Secretaria General de Joventut). Editorial Joventut. Col·lecció aportacions, núm 26. 1a edició. ISBN: 84-393-6507-1. Consultable també a www.gencat.net/joventut/observatori
- MARTÍNEZ, M. *Marsal de Farrera* (DVD). Editat per Centre d'Art i Natura, Amics del Centre i Mira Audiovisual. Farrera, juliol 2006. Col·lecció Farrera, Denominació d'Origen nº2 (25min).
- MARUGAN, C.M. i RIPOLL, X. (coordinació). (2006) *Recull d'imatges de la Vallferrera (1900-1979)*. Pagès Editors. Col·lecció Pallars. 1a edició. ISBN: 84-9779-416-8.
- MATAMALA, N. (2003) *Els canvis en l'ús del territori de muntanya durant el segle XX i llur reflex en el paisatge. Els municipis de Farrera de Pallars i Tírvia (Pallars Sobirà)*. Memòria de recerca dirigida per Joan Manuel Soriano i López. Departament de Geografia, UAB.
- MATEI, X., et al. (1983) *El Pallars Sobirà. Estructura socio-econòmica i Territorial*. Editat per Caixa d'Estalvis de Catalunya. Col·lecció Catalunya Comarcal. Barcelona. ISBN: 84-7231-976-8
- MIRALLES-GUASH C. (2006) *Usos del temps i mobilitat*. Ajuntament de Barcelona, Regidoria Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat.
- OBIOLS, J. (2003) *L'infern dolç. Fragments de la muntanya. El Pirineu i la poesia de la història*. Garsineu Edicions, num 39. 1a edició, Tremp. ISBN: 84-95194-50-3.
- OLIVER, J. (Edició a cura de) (1997). *Respostes de la Coma de Burg, Tírvia i la Vall Ferrera al qüestionari de Francisco de Zamora (1789-1790)*. Garsineu Edicions. Col·lecció La Cullereta, home i societat. 1a edició, Tremp. ISBN: 84-88294-84-0
- PÈLACHS, A (2004). *Deu mil anys de geohistòria ambiental al Pirineu Central Català. Aplicació de tècniques paleogeogràfiques per a l'estudi del territori i el paisatge a la Coma de Burg i a la Vallferrera*. Tesi doctoral, sota la direcció de Joan Manuel Soriano. Departament de Geografia, UAB, Bellaterra.
- PORTA, C. (2005) *Tor. Tretze cases i tres morts*. Editorial La Campana. Col·lecció Tocs, núm. 52. 2a edició, Barcelona. ISBN: 84-95616-71-8

- SABARTÉS I GUIXÉS, J. M. (1993) *L'èxode Pallarès. Crisi demogràfica i davallada poblacional als Pallars i a l'Alta Ribagorça (1857-1991)*. Garsineu Edicions. 1a edició, Tremp. ISBN: 84-88294-26-3.
- SABARTÉS I GUIXÉS, J.M. (1998) *Població i territori a l'Alt Pirineu Català*. Garsineu Edicions. 1a edició. ISBN: 84-88294-98-0.
- SÁEZ, C. (2008) "Tornant a la muntanya". El Cèntim (Diari AVUI), pàg. 5.
- SERRA, A. (2007) *Anàlisi de les cobertes forestals i la seva dinàmica (1954-2003) al Parc Natural de l'Alt Pirineu*. Tesina, sota la direcció d'Albert Pèlach. Departament de geografia, UAB, Bellaterra.
- VARGA D., VILA J. (2005) "Ecología del paisaje y sistemas de información geográfica ante el cambio socioambiental en las áreas de montaña mediterránea. Una aproximación metodológica al caso de los valles d'Hortmoier y Sant Aniol (Alta Garrotxa. Girona)". AREAS. Revista Internacional de Ciencias Sociales, 25, p. 59-72.
- VILA J., VARGA D., LLAUSÀS A., RIBAS A. (2006) "Conceptos y métodos fundamentales en ecología del paisaje (*landscape ecology*). Una interpretación desde la geografía". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 48, p.151-166.
- VILA, D. (2007) *Paisatge i abandonament agrari a la muntanya mediterrània: una aproximació al cas des les valls d'Hortmoier i Sant Aniol (Alta Garrotxa) des de l'ecologia del paisatge*. Tesi doctoral, sota la direcció de Josep Vila. Institut de Medi Ambient, Universitat de Girona.
- VVAA (2008). *Dossiers Comarcals. Pallars Sobirà*. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa. Generalitat de Catalunya.
Consultable a http://www.gencat.cat/diue/doc/doc_51436876_1.pdf

7.2 Documentació no publicada

- SORIANO, J.M. (coord.). (2006) *Projecte científic tècnic de definició de subunitats paisatgístiques del Parc Natural de l'Alt Pirineu*. Bellaterra.
- SORIANO, J.M. (coord.). (2006) *Catàleg de paisatges del Parc Natural de l'Alt Pirineu*. Bellaterra-Llavorsí (document inèdit).

7.3 Pàgines web

- Atles Climàtic de Catalunya (ACC)
<http://magno.uab.es/atles-climatic/>
Juny 2009
- Base de Dades de Biodiversitat de Catalunya (BDBC)
<http://biodiver.bio.v.es/biocat>
Juny 2009
- Centre d'Art i Natura de Farrera (CAN)
<http://www.farreracan.cat/>
Març 2009
- Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya
<http://mediambient.gencat.cat/cat/inici.jsp>
Febrer 2009
- Departament de Medi Ambient i Habitatge. *Cartografia dels hàbitats a Catalunya 1:50.000*
Extret de <http://mediambient.gencat.net>
Juliol, 2009
- Departament de Medi Ambient i Habitatge. Fitxes dels hàbitats representats a la cartografia d'hàbitats de Catalunya (última actualització, 2006).
http://mediambient.gencat.cat/cat/el_medi/habitats/habitats_fitxes.htm
juliol, 2009.
- Enciclopèdia catalana
<http://www.enciclopedia.cat/>
Agost 2009
- Fundació del Món Rural
<http://www.fmr.cat/>
Març 2009
- Generalitat de Catalunya
<http://www.gencat.cat>
març 2009
- Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)
<http://www.icc.cat>
Maig 2009

- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat)
<http://www.idescat.cat>
Febrer 2009
- Instituto Nacional de Estadística (INE)
<http://www.ine.es>
febrer 2009
- Servei Meteorològic de Catalunya (SMC)
<http://www.meteo.cat/>
Març 2009
- Servidor d'Informació Ornitològica de Catalunya (SIOC).
<http://www.sioc.cat>
Juny 2009

8. ACRÒNIMS I PARAULES CLAU

8.1 ACRÒNIMS

8.2 PARAULES CLAU

8.1 Acrònims

ACC: Atles Climàtic de Catalunya

DMAH: Departament de Medi Ambient i Habitatge

EMD: Entitat Municipal Descentralitzada

GRAMP: Grup de recerca en Àrees de Muntanya i Paisatge

ICC: Institut Cartogràfic de Catalunya

Idescat: Institut d'Estadística de Catalunya

INE: Instituto Nacional de Estadística

MCSC: Mapa de Cobertes del Sòl de Catalunya

PNAP: Parc Natural de l'Alt Pirineu

RNP: Reserva Natural Parcial

8.2 Paraules clau

Cens de població: conjunt d'operacions estadístiques, realitzades per l'INE i l'Idescat on es fa una investigació exhaustiva dels residents en un territori sobre qüestions demogràfiques, socials i econòmiques. S'elabora de manera que les dades s'ajusten més o menys a la realitat de tot l'univers estudiat. Amb aquest tipus de cens no existeixen conceptes com a població de fet, de dret o flotant. El cens de població és una font de caràcter estadístic (no de caràcter oficial), amb la finalitat d'establir la sèrie de població resident en cada moment a Catalunya.

Cobertes del sòl: element o conjunt d'element que ocupen la superfície terrestre (boscos, conreus, zones urbanitzades...).

Despoblament: disminució de la població d'un territori determinat.

Diacronia: evolució d'un fet, un fenomen o una circumstància a través del temps.

Èxode rural: s'entén com a èxode rural un fenomen de migracions de la població rural cap a les ciutats, fet que pot provocar l'abandonament del camp. És un fenomen característic de la industrialització, i per tant, actualment ja està pràcticament acabat, tot i que encara es mantenen les conseqüències.

Neorurals: persones que abandonen de forma voluntària les ciutats per dirigir-se als entorns urbans amb un projecte de vida alternatiu. Generalment, l'objectiu d'aquest pas és el de viure de manera més harmoniosa amb la natura.

Padró continu: el padró municipal és un registre administratiu la formació del qual, el manteniment i la gestió, correspon al propi ajuntament. El padró és un registre de dades personals regulat per la Llei de bases de règim local i per la Llei de protecció de dades. Les dades que es registren són: nom i cognoms, sexe, lloc i data de naixement, nacionalitat i DNI. Aquestes dades constitueixen prova de la residència i domicili al terme públic, i es va actualitzant permanentment (tot i que actualitzar-se pot ser absent). És el sistema de registre oficial que s'utilitza des de 1996.

Població: Col·lectiu d'éssers humans d'una certa magnitud i geogràficament determinat.

Població de fet: suma dels residents presents més els transeünts que en el moment censal es trobaven al municipi. S'entén com a *presentes* les persones que viuen habitualment en un municipi i s'hi troben en la data de referència; els *transeünts* són les persones no residents però que s'hi troben en el moment de recompte per motiu de treball, estudis, negocis o altres anàlegs, sigui quina sigui la seva forma d'allotjament. Aquest tipus de recompte es va deixar d'utilitzar al 1991.

Poblament: Concepte demogeogràfic que fa referència a la situació de la població en l'espai.

Sector: cadascuna de les parts en què es divideix l'economia per al seu estudi d'acord amb diversos criteris. Clàssicament la divisió segons el tipus d'activitat es fa en tres sectors productius: el primari (inclou activitats relacionades amb agricultura, ramaderia, pesca, caça i boscos, totes elles vinculades amb la natura), el secundari (inclou activitats extractives o mineres, la producció d'energia, la indústria i la construcció) i el terciari o sector de serveis (inclou els transports, comunicacions, comerç i les finances, i també els equipaments socials, com són la sanitat, investigació, cultura i art, educació, esports, oficines, lleure i altres).

Usos del sòl: manera concreta en que s'explota cada coberta del sòl.

9. ASPECTES FORMALS

9.1 PROGRAMACIÓ

9.2 PRESSUPOST

9.2 Pressupost

SOU DELS TÈCNICS			
		Hores /tècnic	Total (€)
Febrer	Setmana 1	2	
	Setmana 2	4	
Març	Setmana 3	4	
	Setmana 4	12	
	Setmana 5	8	
	Setmana 6	12	
Abril	Setmana 7	18	
	Setmana 8	5	
	Setmana 9	5	
Maig	Setmana 10	9	
	Setmana 11	8	
	Setmana 12	20	
	Setmana 13	9	
	Setmana 14	13	
	Setmana 15	2	
Juny	Setmana 16	2	
	Setmana 17	0	
	Setmana 18	1	
	Setmana 19	7	
Juliol	Setmana 20	5	
	Setmana 21	15	
	Setmana 22	18	
	Setmana 23	23	
	Setmana 24	15	
Agost	Setmana 25	12	
	Setmana 26	8	
	Setmana 27	5	
	Setmana 28	7	
Setembre	Setmana 29	0	
	Setmana 30	12	
	Setmana 31	12	
Total/tècnic		273	3.276€
Total (4 tècnics) (12€/h)		1092	13.104€

SORTIDES DE CAMP					
	13-14 març	21-24 abril	4-6 maig	12-16 juliol	
Combustible	40	80	50	80	
Peatge	15	-	-	-	
Dietes	65	52	54	130	
Total:	120	132	104	210	566€

MATERIAL (5 còpies)

	Unitats	Preu unitat(€)	Cost (€)
Plànols	2	6	12
Fotografies arxiu	2	9,5	19
Despeses telefòniques	-	-	20
Paquets de fulls	3	4	12
Tinta impressió	3	22,5	67,5
Mapes i fotos	DIN-A3	5	2,3
	DIN-A4 color	70	0,43
	DIN-A4 b/n	5	0,1
Altres impressions	10	0,5	5
CD	5	0,5	2,5
Enquadernacions	5	3,2	15
Total:			195 €

COSTOS TOTALS

Sou treballadors/es	13.104€
Material	195 €
Sortides de camp	566€
SUBTOTAL:	13.865 €
+ I.V.A (16%)	
TOTAL:	16.083 €